

I. melléklet – Illeszkedési vizsgálat, az NKP-5 és az NTA V összefüggése más releváns tervekkel

Az 5. Nemzeti Környezetvédelmi Program (továbbiakban NKP-5) Magyarország teljes területét érinti, így a megfogalmazott intézkedések jellemzően az egész országot lefedik/lefedhetik, de vannak esetek, melyekben földrajzilag pontszerűen jelentkeznek a beavatkozásai. (Ezekben az esetekben az NKP-5 nem bír markáns területi fókusszal, lásd: zöldfelületek). Más esetekben az intézkedések vonalas jellegűek (pl. közutak zajtérképezése, ökológiai folyosók), vagy kisebb-nagyobb területfoltokat érintenek (pl. árvízvédelmi területek, légszennyezettségi agglomerációk és zónák).

Mivel a Program országos érintettségű, így a kapcsolódó tervek, stratégiák, programok közül is csak olyanokkal került összehasonlításra, mely kiterjedtségé szintén nagyobb volumenű, tehát országos, vagy legalábbis térségi célkitűzéseket fogalmaz meg.

Fontos még megjegyezni, hogy mint az élet egyéb területeit szabályozó jogszabálynak, úgy jelen dokumentummal kapcsolatban is értelmezhető bizonyos jogszabályi hierarchia, melyben az alacsonyabb rendű rendelkezés nem mehet szembe a magasabb szintű szabállyal. Ernyőjellegénél fogva az NKP-5 keretet, igazodási pontot jelent a környezetvédelem és a kapcsolódó ágazatok szereplői számára.

A kapcsolódó dokumentumoknál mind a közösségi, mind a hazai koncepciók, stratégiák, programok bemutatására törekedtünk. Ott azonban ahol egy közösségi dokumentum hazai adaptációja, elfogadása megtörtént, ott a terjedelem és az átfedések csökkentése miatt bizonyos esetekben csak a hazai, a saját jogszabályaink közé illesztett dokumentumot ismertetjük részleteiben.

A kapcsolódó koncepciók, stratégiák, programok bemutatásánál és elemzésénél azokat a főbb célokat, melyek megvalósítását az NKP5 segítheti félkövér, dőlt betűkkel emeltük ki. Az egyes dokumentumok elemzésének végén röviden összefoglaljuk a főbb kapcsolódási pontokat, azaz hogy az NKP5 céljai a vizsgált dokumentumhoz milyen módon kapcsolódnak, mely célok elérését mozdíthatják előre.

Elemzésünket a közösségi stratégiákkal kezdjük, majd áttérünk a hazai kapcsolódó stratégiákra és programokra.

2.2.1. Közösségi stratégiák

Jólét, bolygónk felélése nélkül – A hetedik környezetvédelmi cselekvési program – általános uniós környezetvédelmi cselekvési program 2020-ig ¹

A környezeti vizsgálatok szempontjából általában átfogó és meghatározó dokumentum az Európai Parlament és a Tanács 1386/2013/EU határozatával 2013. novemberében elfogadott, a 2020-ig tartó időszakra vonatkozó 7. környezetvédelmi cselekvési program. Ez a program összefoglalja azokat az elvárásokat, melyek számos más dokumentumba foglalva, egy-egy részterületre vonatkozóan már korábban megjelentek. Hosszútávú víziója szerint: „2050-ben jólétben, bolygónk ökológiai korlátait tiszteletben tartva élünk. Jólétünk és egészséges környezetünk egy olyan innovatív és körkörös gazdaságból származik, amelyben semmi nem megy veszendőbe, és amelyben a természeti erőforrásokkal való gazdálkodás fenntartható módon folyik, a biodiverzitást pedig társadalmunk ellenálló képességét fokozva védjük, értékeljük és helyreállítjuk. Karbonszegény növekedésünk már régóta független erőforrás-felhasználásunktól, és megszabja a biztonságos és fenntartható globális társadalom ütemét.”

Kiemelt célkitűzései az alábbiak:

- **az Unió természeti tőkéjének védelme, megőrzése és növelése**
- **az Unió erőforrás-hatékony, zöld és versenyképes, alacsony szén-dioxid kibocsátású gazdasággá történő átalakítása**
- **az uniós polgárok megóvása a környezettel kapcsolatos terhelésektől, valamint az egészségüket és jóllétüket fenyegető kockázatoktól**
- a környezetre vonatkozó uniós szabályozás előnyeinek maximalizálása a végrehajtás javításával
- az uniós környezetpolitika ismeret- és tudományos alapjának bővítése
- a környezet- és éghajlat-politikával összefüggő beruházások feltételeinek javítása és a környezeti externáliák kezelése
- a környezetvédelem integrációjának és a szakpolitikák koherenciájának növelése
- az uniós városok fenntarthatóságának javítása
- a nemzetközi környezettel és éghajlattal kapcsolatos kihívások hatékonyabb uniós kezelése.

A környezetvédelem terén tett uniós vállalások a következők:

- 2020-ig legalább 20%-kal csökkenti az üvegházhatású gázkibocsátást...;
- 2020-ra az elfogyasztott energia 20%-a megújuló energiaforrásokból származik és az energiahatékonyság fokozása révén az előre jelzett szinthez képest 20%-kal csökkenti a primerenergia-felhasználás mértékét;
- 2020-ra megállítja a biológiai sokféleség csökkenését és az ökoszisztéma-szolgáltatások romlását, azokat a lehetőségeken belül helyreállítja, valamint fokozza a biológiai sokféleség globális csökkenésének megelőzéséhez való uniós hozzájárulást;
- 2030-ra megállítja a Föld erdővel borított területeinek visszaszorulását, és 2020-ra a 2008-as szinthez képest legalább 50 %-kal csökkenti a bruttó trópusi erdőirtás

¹[http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2012\)0710_/com_com\(2012\)0710_hu.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2012)0710_/com_com(2012)0710_hu.pdf)

- 2015-re biztosítja minden európai víztest jó ökológiai állapotát, legyen szó édesvízről (folyó, tó vagy felszín alatti víz), átmeneti vízről (delta-/tölcsértorkolat) vagy a parttól számítva egy tengeri mérföldön belüli tengervízről;
- 2020-ig gondoskodik a területéhez tartozó összes tenger vizének jó környezeti állapotáról;
- olyan szintű levegőminőséget ér el, amely az emberi egészségre és a környezetre nézve nem jelent számottevő ártalmat és kockázatot;
- a vegyi anyagok tekintetében 2020-ig úgy alakítja a felhasználás, illetve az előállítás módját, hogy minimálisra csökkenjenek az emberi egészségre és a környezetre gyakorolt jelentős kedvezőtlen hatások;
- a hulladék képződése és kezelése nyomán fellépő káros hatások megelőzése vagy csökkentése, valamint az erőforrás-felhasználás globális hatásainak csökkentése és a felhasználás hatékonyságának javítása révén védi a környezetet és az emberi egészséget;
- törekszik, hogy teljes mértékben függetlenítse egymástól a gazdasági növekedést és a környezetkárosítást;
- törekszik, hogy a fenntartható fejlődés szempontjaira való tekintettel a világ talajromlás-semlegessé váljon.

Az NKP5. céljaival és célkitűzéseivel egyértelműen támogatja a cselekvési programban foglaltakat. Az uniós környezetvédelmi cselekvési programban foglaltakat minden hasonló területet szabályozó hazai/nemzeti programnak adaptálni kell, azaz úgy kell megfogalmazni a céljaikat, hogy azok harmonizáljanak a felsőbb szintű (jelen esetben uniós) irányelvekkel.

Az európai vízkészletek megőrzésére irányuló terv²

A „Blueprint” néven is ismert, „Az európai vízkészletek megőrzésére irányuló terv” című bizottsági közlemény megalkotásához a VKI keretében létrejött eredmények és adatok (egyéb értékelések mellett) nyújtottak alapot. A dokumentum a következő témakörökben javasol intézkedéseket: a földhasználat és az uniós vizek ökológiai állapota, kémiai állapota és szennyezettsége, hatékony vízfelhasználás az Unióban, az uniós vizek sebezhetősége, illetve egyéb átfogó megoldások.

Elsősorban szabályozási változtatások révén kíván eredményt elérni (új szennyezőanyagok figyelembevétele, pl. peszticidek, gyógyszerek, gyógyszermaradványok), a hatékony vízfelhasználás terén. Kiemeli ezen területeken végzett beavatkozások (pl. vízenergia, folyami hajózás, stb.) esetén a környezeti hatásvizsgálat és a stratégiai környezeti vizsgálatok fontosságát. Kulcskérdésnek tartja a vízarázást, a vízszámlák készítését. A konkrét célkitűzések közül az NKP V. szempontjából a következőket ítéljük legfontosabbnak:

- ***A természetes vízmegtartást segítő intézkedések használatának maximalizálása (zöld infrastruktúra)***
- ***Víz újrafelhasználásának maximalizálása***
- ***Az aszálykockázat csökkentése***
- ***A szennyezés kérdésének megoldása***

² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=COM:2012:0673:FIN>

Fellépést tart szükségesnek a vízszennyezés, az energiatermelés és földművelés miatti vízkivétel, valamint a klímaváltozás káros hatásaival szemben. Fenntartható egyensúlyra van szükség a víz kínálata és kereslete között, figyelembe véve az emberek szükségleteit és azokét az ökoszisztémákét is, amelyektől az emberek is függenek.

Mivel az NKP5. egyik kiemelt célja a vizeink védelme és fenntartható használata, így a program egyértelműen segítheti a Blueprint célkitűzéseinek megvalósulását.

Biológiai Sokféleség Stratégia³

A Biológiai Sokféleség Egyezmény (1995. évi LXXXI. törvény a Biológiai Sokféleség Egyezmény kihirdetéséről) alapján 2011-ben az EU stratégiát alkotott, melynek 2020-ra vonatkozó kiemelt **célkitűzése a biológiai sokféleség csökkenésének és az ökoszisztéma-szolgáltatások romlásának megállítása** az Európai Unióban 2020-ig, valamint állapotuknak a lehetőségekhez mért szintű helyreállítása, ezzel együtt a biológiai sokféleség globális csökkenésének megelőzésére tett erőfeszítésekhez való uniós hozzájárulás fokozása. Ugyanakkor kitekintett a 2050-re vonatkozó elképzelésre is, hogy az Európai Unió biológiai sokfélesége és az általa nyújtott – az EU természeti tőkéjét jelentő – ökoszisztéma-szolgáltatások a biológiai sokféleségben rejlő érték, valamint az emberek jólétéhez és a gazdasági jóléthez való alapvető hozzájárulásuk miatt, továbbá a biológiai sokféleség csökkenése okozta katasztrofális változások elkerülése érdekében 2050-re oltalmat kell, hogy élvezzenek, megfelelő jelentőséggel kell, hogy bírjanak és megfelelő helyreállítás tárgyát kell, hogy képezzék.

A Stratégia 2020-ra teljesítendő, **6 kiemelt célt** és 20 intézkedést fogalmazott meg:

1. erősíteni a fajok és élőhelyük védelmére irányuló törekvéseket
2. fenntartani és helyreállítani az ökoszisztémákat és az azok biztosította szolgáltatásokat (pl. „zöld” infrastruktúra létrehozása és a romlásnak indult ökoszisztémák legalább 15 %-ának helyreállítása révén)
3. rögzíteni a biológiai sokféleséggel kapcsolatos célokat a legrelevánsabb uniós szakpolitikai területeken, mint pl. mezőgazdaság, erdőgazdálkodás és halászat (pl. 2020-ra maximalizálni kell azoknak a mezőgazdasági célra hasznosított földterületeknek - legelőknak, szántóföldeknek és állandó kultúráknak - az arányát, amelyek a közös agrárpolitika biológiai sokféleséggel kapcsolatos intézkedéseinek hatálya alá tartoznak, és ezáltal elő kell segíteni a fenntartható gazdálkodást)
4. halászati erőforrásokat fenntartható módon kell kiaknázni
5. védekezni az invazív özőnfajok ellen
6. növelni a biológiai sokféleség globális csökkenésének megelőzésére irányuló uniós hozzájárulást.

Fenti célok megvalósítása szorosan kapcsolódik az NKP5.-ben és az annak részeként készülő NTA-ban megfogalmazottakkal, leginkább az 1., 2., 3. és 5. célokhoz kötődik.

³ http://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/biodiversity_2020/2020%20Biodiversity%20_HU.pdf

A „Tiszta levegőt Európának” program - COM(2013)⁴

Az EU levegőminőség-védelmének 2013 végén közreadott új stratégiája egyrészt törekszik a levegőminőségi előírásoknak (környezeti levegő minőségéről szóló 2008/50/EK irányelvben foglaltaknak) való meg nem felelések okainak megszüntetésére, valamint javaslatot fogalmaz meg a nemzeti kibocsátási határértékekről szóló 2001/81/EK irányelv felülvizsgálatára, és egy, a közepes méretű tüzelőberendezések kibocsátásainak csökkentését szabályozó új irányelvre.

A program a levegőszennyezésről szóló tematikus stratégiára (COM(2005) 446) és az EU hatodik és hetedik környezetvédelmi cselekvési programjának hosszú távú célkitűzéseire épül. Továbbá, a Göteborgi Jegyzőkönyv 2012-es felülvizsgálatából eredő újabb nemzetközi kötelezettségek EU jogba történő átültetésére is figyelmet fordít. Célnak tekinti, hogy legkésőbb 2020-ra megvalósuljon a meglévő levegőminőségi előírások maradéktalan betartása, majd 2020-tól és 2030-tól (2025-ig köztes kibocsátási szintekkel) új nemzeti kibocsátáscsökkentési kötelezettségeket határoz meg, a már korábban is szabályozott SO₂, NO_x, NMVOC és NH₃ mellett a finom szálló porra (PM_{2,5}) és a metánra (CH₄) is. Az intézkedések egyúttal a légkör felmelegedésének és az éghajlat megváltozásának a lassítását is szolgálják.

Az NKP V. közvetlenül járulhat hozzá a dokumentumban megjelölt célokhoz, mert az életminőség és az emberi egészség környezeti feltételeinek javítása stratégiai terület levegőminőség javítása céljában foglaltak gyakorlatilag megegyeznek a Programban foglalt alábbi célokkal:

- Légszennyezettség kialakulásának megelőzése.
- A levegő minőségének védelme: a szennyezettség csökkentése.
- A Genfi Egyezmény módosított Göteborgi Jegyzőkönyvével és az egyes légköri szennyezőanyagok nemzeti kibocsátásainak csökkentéséről szóló új NEC irányelvvel összhangban a 2020-ra és 2030-ra előírt kibocsátás csökkentési célok a 2005. évi kibocsátásokhoz képest:
  - SO₂: 2005: 43 kt; 2020: 46%-os; 2030: 73%-os csökkentés;
  - NO_x: 2005: 165 kt; 2020: 34%-os; 2030: 66%-os csökkentés;
  - NMVOC: 2005: 124 kt; 2020: 30%-os; 2030: 58%-os csökkentés;
  - NH₃: 2005: 78 kt; 2020: 10%-os; 2030: 32%-os csökkentés;
  - PM_{2,5}: 2005: 27 kt; 2020: 13%-os; 2030: 55%-os csökkentés.
- Az ózonkárosító anyagok felhasználásának teljes visszaszorítása; a termékekben, berendezésekben lévő ózonkárosító anyagok légkörbe jutásának megakadályozása: a fluorozott szénhidrogének (HFC-k) mennyiségének 79%-kal való csökkentése 2015-2030 között.

⁴ Kapcsolódva az Európai Parlament és a Tanács a környezeti levegő minőségéről szóló 2008/50/EK irányelvéhez (2008. május 21.), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=LEGISSUM%3Aev0002>

Az éghajlatváltozás hatásaihoz való alkalmazkodásra vonatkozó uniós stratégia⁵

A stratégiát a Bizottság 2013 áprilisában fogadta el abból a célból, hogy az EU országai minél jobban ellent tudjanak állni az éghajlatváltozás hatásainak. A közlemény ennek érdekében arra szólítja fel az illetékes szerveket minden kormányzati szinten, hogy növeljék a felkészültséget és kapacitásaikat. A stratégia három célkitűzést kíván elérni. Ezek:

- 1) a tagállami intézkedések ösztönzése,
- 2) az éghajlatváltozás hatásaival szembeni ellenálló képességet célzó uniós intézkedések meghozatala
- 3) nagyobb fokú tájékozottságon alapuló döntéshozatal.

Ezeknek a céloknak az elérésére a stratégia nyolc intézkedést irányozza elő, melyek közül az NKP V. elsősorban az alábbiakhoz kapcsolódhat:

2. intézkedés: **A kapacitásépítés elősegítése és az alkalmazkodási intézkedések felgyorsítása Európában** a LIFE finanszírozási program révén (2014–2020): A Bizottság különösen az alábbi, érzékeny területeken fogja ösztönözni az alkalmazkodást: a **több országot érintő árvizek határokon átnyúló kezelése**; a part menti zónák határokon átnyúló kezelése; **az alkalmazkodás szempontjainak bevonása a városi területek területrendezésébe**, tervrajzok készítésébe és a **természeti erőforrásokkal való gazdálkodásba**; hegyvidéki területek és szigetek; **fenntartható vízgazdálkodás**; **az elsivatagosodás és az erdőtüzek elleni küzdelem az aszályra hajlamos területeken**. A Bizottság támogatni fogja az – akár több országra kiterjedő – sebezhetőségi értékelések és alkalmazkodási stratégiák kidolgozását is, valamint fel fogja hívni a lakosság figyelmét az alkalmazkodás fontosságára.

6. intézkedés: **Ellenállóbb infrastruktúra biztosítása**: Ennek az intézkedésnek a részeként az uniós szabványügyi szervezetek megbízást kapnak, hogy az alkalmazkodás szempontjainak fokozott integrálása érdekében térképezzék fel és vizsgálják felül az energetikában, közlekedésben és építőiparban alkalmazott ágazatspecifikus előírásokat. Az éghajlatváltozás szempontjából érzékeny beruházások projektfejlesztői számára a stratégiát iránymutatások kísérik. A Bizottság azt is meg fogja vizsgálni, szükség van-e további iránymutatásra az ökoszisztéma-alapú alkalmazkodási módszerek térnyerésének előmozdításához.

Az NKP5., alapvetően a 2. intézkedéshez tud kapcsolódni.

---

⁵ https://ec.europa.eu/clima/consultations/evaluation-eus-strategy-adaptation-climate-change_hu

Fehér Könyv – Útiterv az egységes európai közlekedési térség megvalósításához – Úton egy versenyképes és erőforráshatékony közlekedési rendszer felé - COM (2011) 144

A hatékonyabb és fenntarthatóbb európai közlekedési rendszerre való átállás útiterve szerint az állampolgárok és az áruk mozgása, a költségek csökkentése és az európai közlekedés fenntarthatóságának növelése érdekében egységes európai közlekedési térség kialakítása szükséges.

A közlekedés kevesebb és tisztább energiafelhasználása, a korszerű infrastruktúrával való jobb gazdálkodás, a környezetre és természetre gyakorolt kedvezőtlen hatások csökkentése érdekében - összhangban az unió 2050-ig tervezett nagyratörő ÜHG-csökkentési terveivel (lásd COM(2011) 112, mely a közlekedési ágazatban 2030-ra a 2008. évi közlekedési eredetű ÜHG-kibocsátás 20%-os csökkentését, 2050-re pedig az 1990. évi szint 60%-os csökkentését szükségelteti) - az EU közlekedéspolitikájának irányt mutató Útiterv 2030-ra és 2050-re tűz ki 10 célt a közlekedésfejlesztés terén. Ezek közül az alábbiaknak lehet jelen téma kapcsán jelentősége:

- 2030-ig felére, 2050-re pedig nullára kell csökkenteni a városi közlekedésben a hagyományos üzemanyagot használó gépjárművek számát. 2030-ra a jelentősebb városok közlekedését szén-dioxidmentessé kell tenni.
- 2050-re a légi közlekedésben 40%-ban alacsony szén-dioxid kibocsátású, fenntartható üzemanyagokat kell használni.
- 2050-re európai nagy sebességű vasúthálózatot kell létrehozni. 2030-ig a jelenlegihez képest háromszorosára kell növelni a nagy sebességű vasúthálózat hosszát, és minden tagállamban sűrű vasúthálózatot kell fenntartani. 2050-re a közepes távolságú személyszállítást többségében vasúton kell lebonyolítani.
- 2030-ra létre kell hozni az egész EU-ra kiterjedő, üzemképes TEN-T törzshálózatot, 2050-re pedig létre kell hozni egy színvonalas, nagy kapacitású hálózatot a kapcsolódó információs szolgáltatásokkal együtt.
- 2050-re a törzshálózat valamennyi repülőterét be kell kapcsolni a vasúti – lehetőleg nagy sebességű – hálózatba; gondoskodni kell valamennyi jelentősebb tengeri kikötő megfelelő összeköttetéséről a vasúti áru fuvarozási rendszerrel és – lehetőség szerint – a belvízi utak rendszerével.
- 2020-ra ki kell alakítani egy európai multimodális közlekedési információs, forgalomirányítási és viteldíj-fizetési rendszer keretét.
- A „felhasználó fizet” és a „szennyező fizet” elvének teljes körű alkalmazására és a magánszféra bevonására kell törekedni a piactorzítások – azon belül a káros támogatások – kiküszöbölése, a bevételtermelés és a jövőbeli közlekedési beruházások finanszírozásának biztosítása érdekében.

A tervhez az NKP5 leginkább az erőforrás-takarékosság és -hatékonyság javítása cél „Közlekedés és környezet” stratégiai területével járul hozzá, ahol cél többek között a közlekedési és szállítási eredetű környezetterhelés csökkentése, a járműállomány megújítása a nemzeti energia- és klímapolitikai célok elérése mellett.

Lipcsei Charta a fenntartható európai városokról

A fenntartható európai városokról 2007. május 24–25-én Lipcsében tartott, városfejlesztésről és területi kohézióról szóló informális miniszteri találkozó alkalmából született megállapodás a Lipcsei Chartáról, melyet az európai kulcsszereplők széles körű és áttekinthető részvételével dolgoztak ki. Ennek alapján Európának erős városokra és régiókra van szüksége. Az európai városok kihívásainak és esélyeinek, valamint eltérő történelmi, gazdasági, társadalmi és környezeti hátterének tudatában a tagállamok városfejlesztésért felelős miniszterei közös városfejlesztés-politikai elvekben és stratégiákban állapodtak meg.

- A hátrányos helyzetű városi területek esetében az alábbi integrált városfejlesztési politika részét képező cselekvési stratégiákat tartják létfontosságúnak:
- A fizikai környezet fejlesztésére irányuló stratégiák
- A helyi gazdaság és a helyi munkaerő-piaci politika erősítése
- Proaktív oktatási és képzési politikák gyermekek és fiatalok számára
- Hatékony és megfizethető városi közlekedés elősegítése

Minél jobban stabilizálhatók gazdaságilag és integrálhatók társadalmilag a leromlott területek, illetve korszerűsíthetők fizikai környezetük és közlekedési infrastruktúrájuk, annál jobb esélye van annak, hogy városaink hosszú távon is a társadalmi fejlődés, a gazdasági növekedés és az innováció színterei maradnak.

Az integrált városfejlesztési politika nagyobb mértékű hasznosítása terén ajánlott kiváló minőségű közterületek létrehozása és fenntartása. A közterületek, az épített környezet, az építészet és a városfejlesztés minősége fontos szerepet játszanak a városi lakosság életkörülményeiben. Mint a helykiválasztás „puha” tényezői lényeges szerepet játszanak a tudásalapú iparágakban érdekelt vállalkozások, illetve a képzett és kreatív munkaerő vonzásában, valamint a turizmust illetően. Ezért erőteljesebben kell érvényesíteni az építészet, az infrastrukturális tervezés és a várostervezés kölcsönhatását, a vonzó, felhasználóbarát közterületek kialakítása és az élhető környezet, a magas színvonalú építési kultúra („Baukultur”) megteremtése érdekében. Különösen fontos ez az építészeti örökség megőrzésében. Szükséges a történelmi épületek, közterületek és azok városi és építészeti értékeinek védelme. A használható és jól megtervezett városi terek, infrastruktúrák és szolgáltatások kiépítése és fenntartása olyan feladat, mellyel mind az államnak, valamint a regionális és helyi önkormányzatoknak, mind pedig a lakosságnak és az üzleti szférának közösen kell megbirkóznia.

Az NKP5 keretében a zöldfelületek védelme, illetve a környezetvédelem a településpolitikában eszköz kitűzött feladatai kapcsolódnak leginkább a Chartához.

EU Duna régió Stratégia (DRS) - COM(2010) 715/4

A Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának Az Európai Unió Duna régióra vonatkozó stratégiája címmel közreadott, hazánkra, mint a Duna menti országok egyikére területi szempontból vonatkozó stratégia által tárgyalt legfőbb kérdések négy pillér köré csoportosíthatók. Minden pillérben vannak kiemelt kérdések, megkülönböztetett jelentőséggel bíró cselekvési területek. Ezek a következők:

(1) A Duna régió összekapcsolása a többi régióval az alábbiak érdekében:

- a mobilitás és az intermodalitás fejlesztése,
  - (a) belvízi hajóutak
  - (b) közúti, vasúti és légi összeköttetés
  - a fenntartható energia használatának ösztönzése
- a kultúra és az idegenforgalom, valamint az emberek egymással való kapcsolatteremtésének előmozdítása.

(2) A Duna régióban a környezet védelme az alábbiak érdekében:

- ***a vizek minőségének helyreállítása és megőrzése,***
- ***környezeti kockázatok kezelése,***
- ***a biodiverzitás, a táj, valamint a levegő- és talajminőség megőrzése.***

(3) Jólét teremtése a Duna régióban az alábbiak érdekében:

- ***tudásalapú társadalom kialakítása a kutatás, oktatás és az információs technológiák segítségével,***
- a vállalkozások versenyképességének, beleértve a vállalkozások közötti regionális együttműködések (klaszterek) fejlesztésének támogatása,
- az emberi erőforrásba és képességekbe való befektetés.

(4) A Duna régió megerősítése az alábbiak érdekében:

- intézményrendszer kibővítése és az intézményi együttműködés megerősítése,
- a biztonság javítása, a súlyos bűncselekmények és a szervezett bűnözés jelentette kihívásokkal való megküzdés közös munkával.

Környezetvédelmi téren a DRS javasolja például a Duna vízgyűjtő-gazdálkodási tervében rögzített környezeti célok elérését.

Az NKP5 külön tárgyalja a vizek, a talajok, a táj, illetve a levegőminőség megőrzését, céljai leginkább itt járulhatnak hozzá a stratégia céljainak eléréséhez.

2.2.2. Hazai stratégiák és programok

Konvergencia Program és Nemzeti Reformprogram⁶

A Kormány 2020. május 5-én benyújtotta Brüsszelnek a 2020. évi Nemzeti Reform Programot és az ország Konvergencia Programját.

Magyarország 2020-as Konvergencia Programja tájékoztat a Kormány gazdaságpolitikai céljairól, részletesen ismerteti a makrogazdasági és költségvetési folyamatokat, különös tekintettel a koronavírus-válság hatásaira és az arra adott gazdaságpolitikai válaszokra, valamint bemutatja a középtávú tervezés részeként a tárgyévre és az azt követő négy évre vonatkozó előrejelzéseket. A kockázatelemzés részeként érzékenységvizsgálat keretében két, a járvány utáni kilábalás időzítésében eltérő, alternatív forgatókönyv makrogazdasági hatásait elemzi. *A konvergencia program a nemzeti reform programmal együtt került kialakításra.* Utóbbi dokumentum részletesen tartalmazza a végrehajtott és tervezett szakpolitikai intézkedéseket.

A Konvergencia Programban kiemelt gazdaságpolitikai célok a COVID-19 válsággal összefüggésben kerültek kialakításra:

- A járvány kiváltotta gazdasági válság felülírta a korábbi gazdasági kilátásokat, így a magyar gazdaságpolitika elsődleges céljává vált az eddig elért gazdasági eredmények megvédése, valamint célzott intézkedésekkel annak megalapozása, hogy a járvány elmúltával a gazdasági növekedés visszanyerje lendületét.
- A Gazdaságvédelmi Akcióterv munkahelymegtartó támogatással, hitellel, garanciaeszközökkel, tőkepótlással, valamint adóintézkedésekkel segíti a vállalkozásokat. A Magyar Nemzeti Bank által hozott intézkedésekkel együtt a koronavírus-válság kedvezőtlen hatásainak ellensúlyozását, a gazdaság újraindítását szolgáló intézkedéscsomag a GDP egyötödének felel meg.
- A program makrogazdasági alapforgatókönyve idén 3,0 %-os GDP visszaesést valószínűsít, ugyanakkor 2021-ben – részben az idei csökkenés korrekciójának is köszönhetően – a növekedés 4,8 %-ot érhet el. 2022-től a programidőszak végéig 4 % fölötti GDP-bővülés várható. A konvergencia program alappályája azzal a feltevéssel készült, hogy a járványügyi helyzet Európa-szerte lehetővé teszi, hogy a gazdasági vérkeringés a második negyedévet követően fokozatosan normalizálódjon.
- A költségvetési hiány a 2020-ban bekövetkező átmeneti gazdasági visszaesés, valamint a válságkezelő és gazdasághelyreállító intézkedések költségvetési hatását figyelembe véve a körülményekhez képest alacsony szinten marad (2020-ban 3,8 %), majd a programidőszak végére 1 %-ra mérséklődik.
- GDP-arányos államadósság csökkenő trendje az idei átmeneti megakadást követően 2021-től visszatér, és 2024-ben az adósságráta a 60 %-os referenciaérték alá kerül.
- A válság hatására 2020-ban átmenetileg bekövetkező visszaesést követően 2021-től ismét folyamatosan bővül a foglalkoztatás, így a munkanélküliségi ráta 3,5 %-os értékével 2022-ben alig haladja meg a 2019. évit, 2024-ben (3,3 %) pedig már alacsonyabb annál.

⁶ <https://www.kormany.hu/download/f/bf/c1000/Konvergencia%20Program%202020%20HU.pdf>

A gazdaságpolitika továbbra is elkötelezett a gazdaság versenyképességének javítása által megalapozott, az államháztartás hosszú távú fenntarthatóságára kellő figyelemmel lévő konvergencia folyamat mellett. A globális koronavírus-válság várható lefutását és gazdasági hatásainak alakulását övező nagyfokú bizonytalanság mellett is a tartós reálkonvergenciát támogató folyamatok fennmaradása és erősödése várható a konvergencia program időhorizontján.

A Kormány a gazdaság újraindítására, az exportpiacokon elért sikerek megőrzése, valamint a munkahelyek teremtése érdekében egy új exporttámogatási és beruházás ösztönzési program elindításáról döntött. Ez lehetővé teszi, hogy a járvány hatására kialakuló krízishelyzet ellenére a korábban eltervezett vállalati beruházások megvalósuljanak. A növekedési lehetőségek kihasználását támogatja, hogy Magyarország tőkevonzó képessége számottevően erősödött az elmúlt évek során.

Mivel az NKP5. jövőképeben fontos szempont a lakosság megélhetésének, lakhelyén való érvényesülésének biztosítása a fenntarthatóság elvein nyugvó táj- és területhasználat révén, ahol összhang van a jóléthez szükséges erőforrások igénybevétele és az ökoszisztéma szolgáltatások feltételrendszere között, ennek a megvalósításával elősegíthető a Konvergencia Programban kiemelt gazdaságpolitikai céljai, így nemcsak közvetett, de közvetlen kapcsolat is található a dokumentumokban foglalt célok

Nemzeti Fejlesztés 2030 - Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió⁷

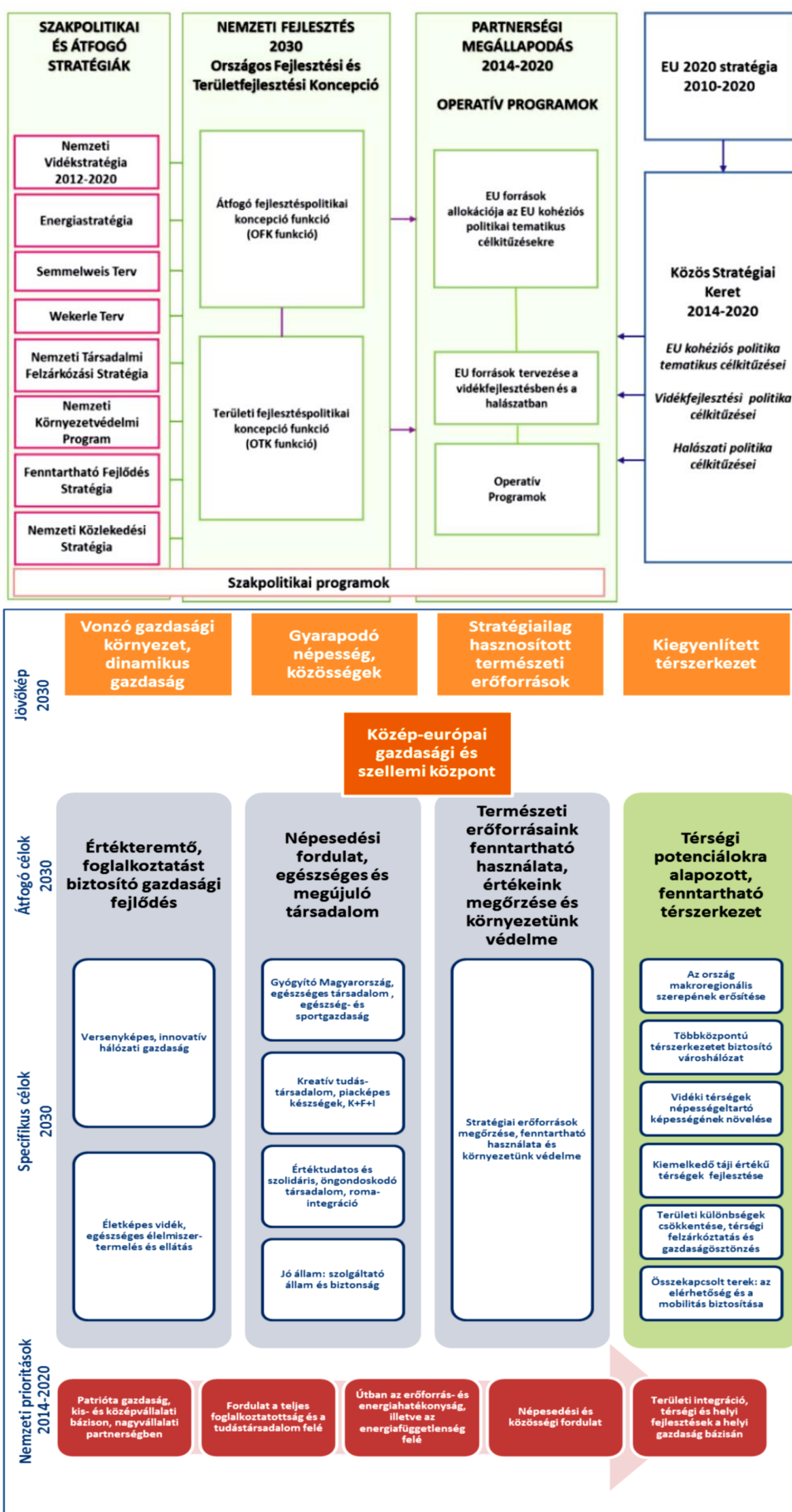
Az 1/2014. (I. 3.) OGY határozattal elfogadott Konceptió (OFTK) uniós és hazai programozáshoz való kapcsolódását a következő ábra mutatja.

Az OFTK célja, hogy az ország fejlesztéspolitikája, a területi tervezés és szabályozás egységesen járuljon hozzá az ország dinamikus fejlődéséhez, növekedési pályára állításához, a területi egyenlőtlenségek csökkentéséhez egy területileg is kiegyensúlyozottabb fejlődés elérése érdekében. További céljai az ágazati és területi tervek, továbbá a hazai fejlesztéspolitika és az európai uniós támogatások közötti összhang megteremtése, stratégiai irányokat mutatva a 2014-2020-as költségvetési és tervezési időszakra. Az ország társadalmi, gazdasági, valamint ágazati és területi fejlesztési szükségleteiből kiindulva egy hosszú távú jövőképet vázol fel, valamint fejlesztéspolitikai célokat és elveket határoz meg.

Az OFTK átfogó céljai (lásd még a következő ábra) az alábbiak:

- Értékteremtő, foglalkoztatást biztosító gazdasági fejlesztés
- Népesedési fordulat, egészséges és megújuló társadalom
- Természeti erőforrásaink fenntartható használata, értékeink megőrzése és környezetünk védelme
- Térségi potenciálokra alapozott, fenntartható térszerkezet
- Globális kihívások: az erőforrások fenntarthatatlan használata, a biológiai sokféleség csökkenése és a klímaváltozás

⁷ http://www.terport.hu/webfm_send/4616

A célrendszerben az átfogó célok között helyet kapott a „**Természeti erőforrásaink fenntartható használata, értékeink megőrzése és környezetünk védelme**” a stratégiai erőforrások megőrzése, fenntartható használata és környezetünk védelme. Ez a cél gyakorlatilag egy az egyben megegyezik az 5. Nemzeti Környezetvédelmi Program stratégiai területi közül a „Természeti értékek és erőforrások védelme, fenntartható használata” területnek. Másik közös területe az OFTK-val, hogy „Népesedési fordulat, egészséges és megújuló társadalom” is mint átfogó cél szerepel, ami átfedésben van jelen program „Az életminőség és az emberi egészség környezeti feltételeinek javítása” területtel. Ebben az átfogó célban említett gyógyító Magyarország, egészséges társadalom, mint sarkalatos pont, csak akkor valósulhat meg, ha fent említett stratégiai területben foglaltak megvalósulnak (lásd levegőtisztaság javítása, zajterhelés csökkentése, egészséges ivóvíz biztosítása, szennyvízelvezetés és -tisztítás, szennyvíziszap kezelés, hasznosítás, zöldfelületek védelme). Az NKP V. a globális kihívásokra való válaszadásban is előremutató, hiszen a pl. biológiai sokféleség megőrzése kiemelt feladat, de áttételesen a többi kihívásra is vannak válaszok benne.

A fentiek alapján is látható, hogy **az OFTK az 5. Nemzeti Környezetvédelmi Program számára az egyik fő meghatározó dokumentum**, hiszen a program által is érvényesítendő országos stratégiai célokat fogalmazza meg. Az NKP V.-ben szereplő intézkedések pedig egyértelműen segítik az OFTK céljainak megvalósulását.

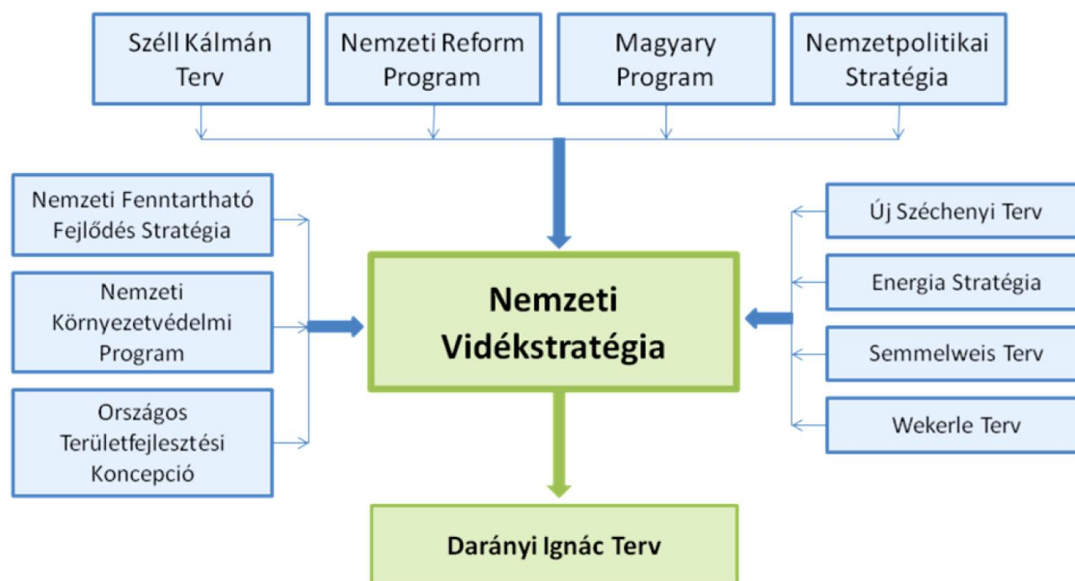
Nemzeti Vidékstratégia 2012 – 2020⁸

A Nemzeti Vidékstratégiát (NVS 2020) a 1074/2012. (III. 28.) Korm. határozat fogadta el. A Stratégia célja, hogy a hazánk vidéki térségeinek nagy részén érvényesülő kedvezőtlen folyamatokat megfordítva, a fenntarthatóságot, az életképes agrár- és élelmiszertermelést és a vidéki élet értékeit középpontba állító jövőkép alapján kijelölje az ország vidékpolitikájának célkitűzéseit, alapelveit, valamint az azok elérését biztosító programok és intézkedések végrehajtási kereteit. A vidéki Magyarország egészének megújítását tűzi ki célul, ezért a természeti értékek és a környezet védelmére, a természeti erőforrások fenntartható hasznosítására alapozva határozza meg az agrár-és élelmiszergazdaságra, valamint a vidékfejlesztésre vonatkozó tennivalókat. Legfontosabb területei a foglalkoztatás növekedése, a kiegyensúlyozott és sokszínű mező- és erdőgazdálkodás, termelési szerkezet, a helyi élelmiszertermelés és élelmiszerpiacok helyreállítása, a helyi energiatermelés, a vidék helyi közösségeinek megerősödése, a népesedési mutatók javulása és a természeti rendszerek, a biológiai sokféleség megőrzése.

A vidék ügye a kiegyensúlyozott fejlődés érdekében átfogó megközelítést igényel. Az NVS 2020 az eddig egymással gyakran szemben álló ágazati szemlélet helyett a szakterületek közötti kapcsolatrendszerre építve ad közös stratégiai keretet a vidékfejlesztés, a természet- és a környezetvédelem, a vízügy, az agrárgazdaság, valamint az élelmiszertermelés számára. Épít e szakpolitikák és az irányításukért felelős minisztériumok, valamint az érintett partnerek együttműködésére.

⁸ http://www.terport.hu/webfm_send/2767

Az NVS 2020 és a megvalósítási kereteit adó Darányi Ignác Terv hazai fejlesztési stratégiák, szakpolitikai tervek és programok között elfoglalt helyét az alábbi ábra szemlélteti.

A jelenlegi helyzet értékelésével megállapításra került, hogy a vidék élet- és környezetminősége, valamint az ország biztonságos élelmiszerrel történő ellátása szempontjából meghatározó az agrár- és élelmiszertermelés alakulása. A stratégia átfogó célkitűzése a vidéki térségeink népességeltartó és népességmegtartó képességének javítása. Ezen átfogó célkitűzés jegyében ***cél egy olyan vidékfejlesztési program megvalósítása, amely az emberek és a közösség értékeire építve, a hagyományokat ápolva, a táji és épített környezet értékeit megőrizve, a természeti erőforrásokkal fenntartható módon gazdálkodva***, a mezőgazdaságot és a nem mezőgazdasági tevékenységet folytató vidéki vállalkozásokat fejlesztve nyújt esélyt a vidéki élet megbecsültségének és vonzerejének helyreállítására, a vidéken élők életminőségének átfogó javítására, a vidék, és általa az ország felemelkedésére.

A Stratégia legfontosabb célja, hogy a vidék ne jelentsen életminőségi hátrányt. A vidéki élet választható életforma legyen, ne az anyagi kényszerek, korlátok tartsák falun, tanyán az embereket, hanem a vidéki környezetben elérhető életminőség és a megélhetés biztonsága legyen a vidéki élet alapja. Ehhez nemcsak a gazdasági és fizikai életesélyeket szükséges kiegyenlíteni, javítani, hanem azt a szemléletet is szükséges megváltoztatni, amely a vidékhez, a faluhoz, a tanyához a lemaradást, a hátrányos helyzetet köti. A stratégia központi eleme annak tudatosítása, hogy a vidék: érték, a mezőgazdaság: értékteremtő tevékenység.

Az öt stratégiai cél az alábbi:

- ***Tájaink természeti értékeinek, erőforrásainak megőrzése***
- Sokszínű és életképes agrártermelés
- Élelmezési és élelmiszerbiztonság
- A vidéki gazdaság létalapjainak biztosítása, a vidéki foglalkoztatás növelése
- A vidéki közösségek megerősítése, a vidéki népesség életminőségének javítása

A vidékstratégia célkitűzései közül tehát közvetlenül az értékmegőrzéshez és az erőforrás megőrzéshez kapcsolódhat az NKP5. Közvetetten azonban az agrártermelés és élelmiszerbiztonságban is szerepet kaphat.

Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia 2012-2024⁹

Az NKP5. szempontjából ez alapvető fontosságú dokumentum, melyet a 18/2013. (III.28.) OGY határozat fogadott el.

Az első hazai Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégia elsősorban a fenntarthatósági elsőbbségi célok kidolgozására fókuszált ágazati szemléletben. A Keretstratégia középpontjába a **nemzeti erőforrásaink állapotának bemutatása, a jövő generációkat „eladósító” folyamatok azonosítása, valamint az erőforrások megfelelő karbantartását segítő intézményrendszer kialakítása áll.** A nemzeti erőforrások terén mutatkozó, nem fenntartható állapotok javítása a folyamatok, ok-okozati kapcsolatok gyökerének, alapvető hajtóerőinek kezelését igényli. A tüneti kezelés – bár a jelenben könnyebben elviselhető helyzetet teremthet – hosszú távon nem segít, a problémák újratermelődnek.

A Keretstratégia szemléletében a fenntarthatóság felé való átmenet célja a közjó tartós biztosítása. A jó élet lehetőségének alapjait jelentő **erőforrásaink hosszabb távú megóvása** a rövidtávú érdekekkel egyensúlyba hozó kormányzást, szabályozást és gazdálkodást jelent. A fenntarthatósági politika középpontjába pedig – az eddigi ágazati megközelítés helyett – az embert és a közösségeket kell helyezni.

A nemzet fenntarthatósági politikájának átfogó célja a folytonosan változó társadalmi/humán-gazdasági-természeti külső környezethez való alkalmazkodóképesség feltételeinek biztosítása, az ahhoz szükséges kulturális adaptáció minőségi javítása. A célrendszerből a következőknél látszik közvetlen, vagy közvetett kapcsolat az SKV-ban vizsgált dokumentummal:

- **Egészség:** A halandóság csökkentésében a közép-európai régiós átlaghoz való felzárkózás a cél, ezzel együtt a betegségteher túlnyomó részét adó, jelentős mértékben az életmódtól függő krónikus nem fertőző megbetegedések számának csökkentése, az egészségkockázatos magatartási formák arányának, valamint **a környezeti kockázati tényezők mérséklése.**
- **Természeti erőforrások: A környezeti eltartóképességet, mint a gazdálkodás korlátját kell érvényesíteni.**
- **Biodiverzitás, megújuló természeti erőforrások:** Az Európában egyedülálló fajgazdagság fenntartása, a táj és a természeti értékek **megőrzése**, az ökoszisztéma-szolgáltatások kimerítésének megakadályozása szükséges. Fontos cél a talaj termőképességének fenntartása, a természetes területek beépítési sebességének csökkentése, a fenntartható hozamon alapuló gazdálkodás a megújuló erőforrásokkal.
- **Az embert érő környezeti terhelések csökkentése:** Az emberi egészséget és életminőséget veszélyeztető kibocsátásokat korlátok között kell tartani, azokat megfelelően szabályozni szükséges.

⁹ <http://www.nfft.hu/documents/1238941/1240162/Nemzeti+Fenntartható+Fejlődési+Keretstratégia>

- **Nem megújuló természeti erőforrások:** Szükséges az **ésszerű, beosztó gazdálkodás** az ásványkincsekkel és az energiahordozókkal.

A fenntarthatósági stratégia kapcsán tehát számos közvetlen, de e mellett közvetett kapcsolódási pont is található. A célok összehasonlításából jól látható, hogy az NKP 5 a Keretstratégia szellemében fogalmazza meg saját intézkedéseit.

Nemzeti Energiastratégia 2030¹⁰

A 77/2011. (X. 14.) OGY határozattal elfogadott Energiastratégia adja Magyarország energiapolitikájának alapját. Az **„Energiastratégia a versenyképes, fenntartható és biztonságos ellátásért”** az alábbi lehetőségeket azonosítja:

- Energiatakarékosságot
- Megújuló és alacsony szén-dioxid kibocsátású energiatermelés növelését
- Erőmű-korszerűsítést
- A közösségi távfűtés és egyéni hőenergia-előállítás korszerűsítését
- A közlekedés energiahatékonyságának növelése és CO₂ intenzitásának csökkentését
- Zöld ipart, megújuló mezőgazdaságot
- Energetikai célú hulladékhasznosítást
- Állami szerepvállalás erősítését

Fontos cél a **CO₂ intenzitás csökkentése**. Az Energiastratégia értelmében a megújuló energia arányt a primerenergia-felhasználásban a mai 7%-ról 2020-ra 14,65%-ra, 2030-ra 20% közelébe kell emelni. Az Energiastratégia értelmében az energiastruktúra váltás során meg kell valósítani: a teljes ellátási és fogyasztási láncot átfogó energiahatékonysági intézkedéseket; az alacsony CO₂ intenzitású – elsődlegesen megújuló energiaforrásokra épülő – villamosenergia-termelés arányának növelését; a megújuló és alternatív hőtermelés elterjesztését; az alacsony CO₂ kibocsátású közlekedési módok részesedésének növelését.

A Nemzeti Energiastratégiairól szóló 77/2011. (X.14.) OGY határozat 4. pontja az Energiastratégia céljainak megvalósulásához kapcsolódóan öt szakterületi cselekvési terv (erőműfejlesztés, távhőfejlesztés, energetikai iparfejlesztés és K+F+I, energia és klímadatosság, energetikai ásványvagyon-hasznosítás és készletgazdálkodás) kidolgozását írja elő. Az NKP5. e dokumentummal elsősorban a „fogyasztás környezeti hatásainak csökkentése”, „az energiatakarékosság- és hatékonyság javítása”, „az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentése, felkészülés az éghajlatváltozás hatásaira” téren áll közvetlenül kapcsolatban, ezen területekre hatva segíti az energiastratégia megvalósulását.

¹⁰ <http://2010-2014.kormany.hu/download/4/f8/70000/NemzetiEnergiastrategia2030teljesvaltozat.pdf>

Magyarország Nemzeti Energia- és Klímaterve¹¹

A Kormány 2020. januárjában elfogadta a jelenlegi Nemzeti Energiastratégiát felváltó új stratégiai dokumentumot, amely 2030-ig határozza meg Magyarország energia és klímapolitikai prioritásait, 2040-es kitekintéssel. Az új Nemzeti Energiastratégia mellett a Kormány az alábbi szakpolitikai dokumentumokat is elfogadta:

- Éghajlatváltozási Cselekvési Terv
- Éghajlat változás hatása a Kárpát-Medencére
- Magyarország Nemzeti Energia- és Klímaterve

A Nemzeti Energia- és Klímaterv rögzíti az energiahatékonysági kötelezettségi rendszer 2021-től történő bevezetését, amely alapján a vonatkozó EU-s irányelv szerinti, a végfogyasztónál elérendő energiahatékonysági kötelezettségeket egy meghatározott kör által szükséges elérni. A kötelezettségi rendszer szabad kezet ad a szolgáltatóknak és/vagy az elosztóknak, hogy a beruházásokat mely ügyfélkörben valósítják meg (ipar, lakosság, közintézmények, szolgáltató szektor).

Az épületek közel nulla energiaigényére vonatkozó követelmények 2019-es felülvizsgálata során új elemként került a szabályozásba a távhőszolgáltató rendszerek egyedi energetikai értékelésén alapuló minősítési rendszer, ami a hatékony távhőrendszerek bővítését segíti.

Az NKP5. célja a természeti erőforrásokkal való takarékos gazdálkodás kialakítása, a környezetszennyezés megelőzésére, a terhelhetőség/megújuló képesség figyelembevételére épülő fenntartható használat megvalósítása, a termeléssel és fogyasztással kapcsolatos környezeti nyomások csökkentése, ami cél szoros kapcsolatban áll a Nemzeti Energia- és Klímatervben rögzített célokkal.

Második Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia (2018-2030) - kitekintéssel a 2050-ig tartó időszakra¹²

Az Országgyűlés által 2008-ban elfogadott első Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia hatályos jogszabályi felülvizsgálatának eredményeképpen 2013-ban készült el a 2014-2025-re, kitekintéssel 2050-re vonatkozó második Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia (NÉS-2). Ezt a 23/2018. (X. 31.) OGY határozat fogadta el.

A NÉS-2 két átfogó célt („Fennmaradás és tartamos fejlődés egy változó világban” és „Adottságaink, lehetőségeink és korlátaink megismerése”) és **négy tematikus célkitűzést nevesít**. A tematikus célkitűzések közül jelen munka szempontjából döntően a „**Dekarbonizáció**”, emellett az „**Alkalmazkodás és felkészülés**” a leginkább releváns.

A második Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia magában foglalja az éghajlatváltozás várható magyarországi hatásainak, természeti és társadalmi-gazdasági következményeinek, valamint az ökoszisztémák és az ágazatok éghajlati sérülékenységének értékelését, az üvegházhatású gázok kibocsátásának 2050-ig tartó csökkentésére vonatkozó célokat,

¹¹ http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=159665.239130

¹² 23/2018 (X. 31) OGY határozat melléklete: http://doc.hjegy.mhk.hu/20184130000023_1.PDF

prioritásokat és cselekvési irányokat tartalmazó Hazai Dekarbonizációs Úttervet, valamint a Nemzeti Alkalmazkodási Stratégiát. E két terv mellett tartalmazza még a „Partnerség az éghajlatért” Szemléletformálási Tervet is.

Mind a Hazai Dekarbonizációs Útterv, mind pedig a NAS tématerületei (pl. emberi egészség) esetében találhatunk olyan pontokat, amelyek megvalósításában a nemzeti környezetvédelmi programnak fontos szerepe lehet. A HDÚ olyan megoldásokat keres, melyek a kibocsátás-csökkentést gazdasági növekedéssel párosulva biztosítják. Specifikus céljai:

- fosszilis energiahordozók kiváltásának elősegítése,
- energiahatékonyság növelése és az energiatakarékosság előmozdítása,
- **természeti erőforrások igénybevételének mérséklésével** és zárt anyagforgalmú rendszerek alkalmazásával,
- **dekarbonizáció zöldgazdaság-fejlesztési eszközként való megjelenése,**
- **szén-dioxid természetes nyelőkapacitásainak megerősítése,**
- kutatások, fejlesztések, innovációk, demonstrációs projektek támogatása, egyebek mellett az anyag- és energiatakarékos technológiák, a megújuló energiahordozók elterjesztése,
- a **környezetbarát közlekedés,** a fenntartható építészet, a hő-és villamosenergia-termelés területein.

A NAS beavatkozási területei:

- *A természeti erőforrások készleteinek és minőségének megőrzése, tartamos hasznosítása;*
- Sérülékeny térségek alkalmazkodási lehetőségeinek támogatása;
- Sérülékeny ágazatok (pl. a turizmus, az energetika, a közlekedés, az épületszektor) rugalmas és innovatív alkalmazkodásának megvalósítása, ágazat-specifikus alkalmazkodási stratégiai dokumentumok kidolgozása és integrálása;
- Növekvő kockázatok kezelésére való felkészülés elősegítése, és az alkalmazkodás megvalósítása kiemelt nemzetstratégiai jelen tőtségű horizontális területeken;
- A klímaváltozás várható társadalmi hatásainak mérséklése és a társadalom alkalmazkodóképességének javítása, az alkalmazkodási lehetőségek megismertetése; kutatások, innovációk támogatása.

Látható tehát, hogy a NAS és a HDÚ egyaránt számos olyan célkitűzést fogalmaz meg, melyeket az NKP5. intézkedései segíthetnek megvalósítani, hiszen a Program céljai között is szerepel a természeti erőforrások, természeti értékek, ökoszisztémák védelme, helyreállítása, az életközösségek működőképességének megőrzése, a biológiai sokféleség csökkenésének megállítása, a természeti erőforrásokkal való takarékos gazdálkodás kialakítása, a környezetszennyezés megelőzésére, a terhelhetőség/megújuló képesség figyelembevételére épülő fenntartható használat megvalósítása, a termeléssel és fogyasztással kapcsolatos környezeti nyomások csökkentése. Ezek mindegyike előmozdíthatja a klímaalkalmazkodást.

Első Éghajlatváltozási Cselekvési Terv¹³

A magyar Országgyűlés 2018. október 30-án a 23/2018. (X. 31.) OGY határozatban fogadta el a NÉS-2-t. A határozatban az Országgyűlés felkérte a Kormányt, hogy a NÉS-2 elfogadását követő hat hónapon belül dolgozza ki az első Éghajlatváltozási Cselekvési Tervet (I. ÉCsT). A végrehajtási elképzelések szerint ugyanis a NÉS-2 dokumentum implementációjának alapkövei a 3 éves időtávokra készülő, egymást követő éghajlatváltozási cselekvési tervek. Ezek közül az első a sorban a 2020-ig szóló I. ÉCsT, amelynek előzetes tervezési munkálatai 2018 novemberében indultak meg.

Második Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia (2018-2030) 2018-2020 időszakra előirányzott konkrét feladatai közül azok, amelyek végrehajtását az I. Éghajlatváltozási Cselekvési Terv biztosítja és az NKP V. intézkedései leginkább segíthetik az alábbiak:

- ***A kockázatmegelőző vízkárelhárítás elvének érvényesítésének*** keretében szükséges az árvízi védekezés és a területhasználat integrált tervezése és szabályozása, a kockázati térképezés felhasználásával. Fontos a differenciált biztonság érvényesítése melletti tervezés, a MÁSZ értékeinek folyamatos újraértékelése a környezeti változások nyomán követésével összhangban.
- ***A Víz Keretirányelvből adódó feladatok ütemes végrehajtása*** szükséges vizeink jó minőségi és mennyiségi állapotba hozatala érdekében. Kapcsolódó feladat a Vízyűjtő-gazdálkodási tervek VKI-ban előírt 6 évenkénti rendszeres felülvizsgálata és igazítása a változó éghajlati feltételekhez.
- ***A gyors vízelvezetésen alapuló vízrendezési gyakorlat helyett a vízvisszatartó vízrendezés kialakítása ösztönzendő.*** Ezzel párhuzamosan a területi, települési, természetvédelmi, mezőgazdasági, vízgazdálkodási tervezés integrációjával egy fenntartható területhasználat kialakításának megkezdése, mintaterületeinek mihamarabbi kialakítása javasolt. Széles körű társadalmi párbeszédet kell kezdeményezni a fenntartható területhasználat és vízgazdálkodás elveiről és gyakorlati megvalósításáról. Feladat a társadalom és a víz viszonyának javítása.
- A talajvíz szintjét befolyásoló vízfolyások kezelése során fontos ***a medermélyítés (csatornák) és medermélyülés (folyók) talajvízszint-csökkenő hatását elkerülő megoldások*** előnyben részesítése, beleértve a ma már indokolatlan, a vizet a területről elvezető csatornák felszámolását. Kapcsolódó feladat a gyors vízelvezetési kényszerek megszüntetése.
- ***Területhasználatok felülvizsgálata a változó ökológiai és éghajlati feltételek szempontjából.*** Rendszeresen vízjárta, belvizes tulajdonságai miatt mezőgazdasági szempontból gazdaságtalanul hasznosítható területek művelésének megszüntetése, illetve adottságaiknak megfelelő hasznosítása (vizes élőhelyek kialakítása), természetközeli vízpótlási rendszerek kialakítása, kistáji vízkörforgások rehabilitációja, erdők, vizes élőhelyek fokozott szerephez juttatása a vizek megtartásában.
- Az alkalmazkodás fontos eszköze a ***víztakarékos öntözési technológiák elterjesztése***, ami a mezőgazdaság feladata. Az öntözési igények várható növekedése miatt a meglévő vízszolgáltató rendszert fenntartani, indokolt esetben fejleszteni szükséges, amennyiben az öntözés negatív környezeti hatásai elkerülhetők és megvalósítása gazdaságos. Kiemelten fontos a vízszolgáltató rendszerben a természetvédelmi szempontok integrációja.

¹³ 23/2018 (X. 31.) OGY határozat melléklete: http://doc.hjegy.mhk.hu/2018413000023_1.PDF

- **Csökkenteni szükséges a hirtelen lezúduló esőzések hatásaiból eredő vízminőségi kockázatot.** Gyors ütemben kell terjeszteni a kisléptékű, természetközeli szennyvíztisztítás rendszereit azokon a területeken, ahol a nagykapacitású rendszerek és a csatornázás kiépítése, üzemeltetése ésszerűtlen.
- **A belterületi vízrendezés és a csapadékvíz-elvezetés kezelése** a hirtelen lezúduló esőzések hatásainak csökkentése érdekében elengedhetetlen. Ennek keretében települési csapadékvíz-gazdálkodás rendszerek kialakítása, a csapadék biztonságos összegyűjtése, visszatartása és hasznosítása ösztönzendő.
- **A vízkészletek hatékony felhasználásának ösztönzése** egyrészt az igénygazdálkodás eszközeivel, másrészt gazdasági eszközökkel, megfelelő vízárpolitika kialakításával lehetséges. Fontos a helyi érdekeltek bevonása a vízfolyások, csatornák fenntartásába.
- Fontos felkészülési feladat **a szélsőséges árvizek növekvő gyakoriságának és az árvízszintek emelkedési okainak feltárása, a kockázati térképezés.** Hegy-és dombvidéki területeken árvízi és záportározók kialakítási lehetőségeinek és a tározók árvizekre gyakorolt várható hatásának vizsgálata szükséges. A dombvidéki vízfolyások környezet és természetvédelmi célú rehabilitációjának tervezése is kiemelt szempont.
- **A települési vízgazdálkodás** (ivóvízkezelés, szennyvíztisztítás technológiai) kapcsán feladat ezek éghajlati érzékenységének, továbbá a szennyvíztisztítással szemben támasztott fokozott igényeknek a feltárása, tartalék vízbázisok kijelölése, a települési szintű árvízi kockázat térképezése.
- **Az alkalmazkodási eljárások számbavétele**, a jó gyakorlat példáinak bemutatása kapcsán kiemelten fontos a hasznosítható vízkészletek növelésére és a vízminőség javítására szolgáló eljárások számbavétele.
- **Azon adaptációs eljárások feltárása** szükséges, **amelyek egyszerre szolgálhatnak az éghajlati és nem éghajlati hatások adaptációs válaszául**, amelyeket nem-éghajlati szempontok is indokolnak, és amelyek akkor is hasznosak, ha az éghajlat változása nem, vagy nem az előre jelzettek szerint következne be. Ilyen eljárások ismerete nagyobb támogatást és biztonságot adhat a döntéshozóknak az éghajlatváltozásra adandó adaptációs válaszok tervezésére és végrehajtására hozott döntéseiknél.

Mivel a bemutatott cselekvési terv a már vizsgált Második Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia (2018-2030) része, így értelemszerűen az ott felsoroltok kapcsolódási pontokkal rendelkezik. Az NKP5. célrendszerébe tehát az I. ÉCsT-ben megfogalmazott feladatok megvalósításának segítése rendre beépül. (Ellentmondások nem láthatók a célok és feladatok között.)

Klíma- és Természetvédelmi Akcióterv¹⁴

A 2020 februárjában a miniszterelnök által bejelentett Klíma- és Természetvédelmi Akcióterv a villamosenergia-termelés karbonkibocsátás-mentes arányának 90%-ra emelését irányozza elő 2030-ra, amit a környezetbarát technológiák bevezetésének támogatásával kíván elérni.

A kis- és középvállalkozások megújulóenergia-termelését a programcsomag 32 milliárd forinttal segíti. A multinacionális cégekkel szemben elvárás a környezetbarát technológiák alkalmazása, amihez uniós forrásból finanszírozott programok nyújtanak támogatást.

A jelenleg lignittüzelésű Mátrai Erőmű környezetbarát technológiára történő átalakítása, mint jelentős klímavédelmi, kiemelt régiófejlesztési és munkahelymegőrzési projekt valósul meg. Szintén az akcióterv célkitűzései között szerepel a naperőművek kapacitásának meghatszorozása 2030-ig. 2022-ig 3 ezer, 2030-ig több mint 6 ezer MW napenergia-termelő kapacitás üzembe állítása a cél. A háztartások napelemes áramtermelését kedvezményes hitelek és a nettó elszámolás rendszere támogatják.

Az Országgyűlés 2020.06.03-án elfogadott az éghajlatváltozás mértékéből fakadó, halasztást nem tűrő feladatokról szóló határozatában (18/2020. (VI. 4.) OGY határozat) és a klímavédelemről szóló 2020. évi XLIV. törvényben az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodást, valamint az éghajlatvédelem pénzügyi és gazdasági eszközeit szabályozza.

A Klíma- és Természetvédelmi Akciótervben foglaltak szerint az alábbi feladatok megvalósítása szükséges:

- 2020. július 1-jével kezdje meg ***az illegális hulladéklerakók felszámolását;***
- alkosson szabályozást az egyszer használatos műanyagok forgalmazásának betiltása, illetve az üveg és műanyag palackok, valamint a fémdobozok visszaváltásának lehetővé tétele érdekében;
- ***védje meg a folyóinkat a külföldről ide érkező hulladékoktól;***
- kötelezze a multinacionális cégeket, hogy környezetbarát technológiákat alkalmazzanak és támogassa
- ***kis- és középvállalkozások megújuló energiatermelését;***
- ***minden újszülött után tíz fát ültessen;***
- ***a következő 10 évben hatszorozza meg a naperőművek kapacitását;***
- támogassa az olcsó elektromos autók megjelenését és használatát;
- vezesse be a Zöld Államkötvényt.

A kiemelésből látszik, hogy a Klíma- és Természetvédelmi Akcióterv feladatainak többsége közvetlen kapcsolatban van az NKP5. tervezett célkitűzéseivel alapvetően a hulladékgazdálkodás, az energiagazdálkodás és a CO₂ megkötés terén (a faültetési program 2030-ig 10 millió fát jelent).

Összeségében mivel ez a bemutatott cselekvési terv is a már vizsgált Második Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia (2018-2030) része, így értelemszerűen az ott felsoroltok kapcsolódási pontokkal rendelkezik.

¹⁴ 23/2018 (X. 31) OGY határozat melléklete: http://doc.hjegy.mhk.hu/20184130000023_1.PDF

Nemzeti Vízstratégia (Kvassay Jenő Terv)¹⁵

A vízügyi ágazat 2014-2015-ben kezdte el az általános gazdasági fejlődést segítő vízügyi stratégia, a Kvassay Jenő Terv (KJT) kidolgozását, mely végül a „1110/2017. (III. 7.) Korm. határozat a „Nemzeti Vízstratégia és a végrehajtását biztosító intézkedési terv elfogadásáról” keretében került elfogadásra.

A KJT 2030-ig elérendő jövőképe: „A víz hasznosan és hatékonyan szolgálja a nemzet fenntartható fejlődését, azaz elégséges, biztonságos, tiszta és jó állapotú víz áll rendelkezésre a jelen vízhasználatok és a jövő generáció, valamint a természeti értékek számára, miközben a vízhasználatok és a vizek kártételei elleni intézkedések harmóniában vannak a természeti adottságokkal. A társadalom, a gazdaság szereplői és a döntéshozók részvételükkel támogatják a fenti állapot kialakítását és fenntartását, érdekeltek is ebben, ennek révén a vízzel kapcsolatos igények és azok kielégítésének módozatai konszenzus mentén fogalmazódnak meg. A víz-gazdálkodás és a vízi infrastruktúra hatékonyan szolgálják az igényeket, és képesek rugalmasan alkalmazkodni a környezeti és gazdasági változásokhoz.”

Ennek eléréséhez a KJT koncepciója 4+3 hosszú távú célt fogalmazott meg, ezek közül 4 szakterületi jellegű (területi vetülete is megjelenik), míg a másik 3 minden szakterületre kiterjedő hatású, horizontális jellegű:

- **Vízvisszatartás a vizeink jobb hasznosítása érdekében.**
- **Kockázat megelőző ár- és belvízvédelem.**
- **A vizek állapotának fokozatos javítása, a jó állapot eléréséig.**
- **Minőségi víz- és víziközmű-szolgáltatás, csapadékvíz-gazdálkodás megvalósítása, elviselhető fogyasztói teherviselés mellett.**
- A társadalom és a víz viszonyának javítása (mind egyéni, mind gazdasági, mind döntéshozói szinten).
- A tervezés és irányítás megújítása.
- A vízgazdálkodás gazdasági szabályozórendszerének a megújítása.

A KJT szakterületi jellegű célkitűzései az NKP5. stratégiai területein (lásd a szennyvízelvezetés és -tisztítás, szennyvíziszap kezelés, hasznosítás, az egészséges ivóvíz biztosítása, vizeink védelme és fenntartható használata) rendre megjelenik. Így az NKP V. segítheti a KJT céljainak megvalósulását.

A Duna vízgyűjtő magyarországi része VÍZGYŰJTŐ-GAZDÁLKODÁSI TERV¹⁶

A Víz Keretirányelv” (2000/60/EK irányelve, továbbiakban VKI) 2000. december 22-én lépett hatályba az EU tagországaiban. Az Európai Unióhoz való csatlakozásunk óta Magyarországra nézve is kötelező az ebben előírt feladatok végrehajtása, ugyanakkor az ország elhelyezkedése miatt alapvetően érdekeltek vagyunk abban is, hogy a nemzetközi Duna vízgyűjtőkerületben mielőbb teljesüljenek a VKI célkitűzései.

¹⁵ <http://www.kormany.hu/download/6/55/01000/Nemzeti%20V%C3%ADzstrat%C3%A9gia.pdf>

¹⁶ <https://www.vizugy.hu/index.php?module=vizstrat&pramelemid=149>

Magyarország a VKI és a kapcsolódó irányelvek, rendeletek előírásait átültette a hazai vízgazdálkodási, vízvédelmi szabályozásba.

A VKI-ban megfogalmazott célkitűzések megvalósítás érdekében stratégiai tervet (vízgyűjtőgazdálkodási tervet, továbbiakban VGT), ennek keretében intézkedési programot kell készíteni. Magyarország első vízgyűjtő-gazdálkodási terve (VGT1) 2010 áprilisában készült el. A VKI 13. cikk előírása szerint először 2015-re kellett az Európai Unió tagállamainak felülvizsgálniuk vízgyűjtő-gazdálkodási terveiket, ezért 2013-2015 között elkészült a VGT1 első korszerűsített, felülvizsgált változata, azaz a VGT2. A VGT-k második változatának felülvizsgálata eredményeként 2021. december 22.-ig el kell készülnie a VGT3-nak.

A Víz Keretirányelv célja, hogy a felszíni és felszín alatti vizek, valamint a vizekkel kapcsolatban lévő védett területek „jó állapotba” kerüljenek. A kitűzött cél, vagyis a vízfolyások, állóvizek, felszín alatti vizek jó ökológiai, vízminőségi és mennyiségi állapotának elérése összetett és hosszú folyamat. E célok eléréséhez szükséges intézkedéseket a vízgyűjtő-gazdálkodási terv foglalja össze.

Az intézkedések programjának célja az előző VGT2-hez képest nem változott, azaz a cél a feltárt jelentős vízgazdálkodási problémák megoldása (a vízfolyásokra, állóvizekre és felszín alatti vizekre, valamint a védett területekre meghatározott, felülvizsgált környezeti célkitűzések elérése).

A VGT2-ben 37 intézkedési csomag, 159 intézkedés, (ebből 24 csak alintézkedés) szerepel. A VGT2-ben szereplő Intézkedési csomagokat és az NKP5 kapcsolódását a következő táblázat mutatja be. Pirossal jelöltük azokat a VGT3 intézkedéseket, amelyekkel az NKP3 nem foglalkozik. Kékkel, amivel foglalkozik, de nincs teljesen összhangban a VKI, a VGT-vel.

A VGT3 intézkedési csomagjai és az NKP5 céljainak és intézkedéseinek kapcsolata (VKI konformitás)*

Kód	VGT2 Az intézkedés csomag (ahol szükséges magyarázattal)	NKP5 stratégiai területei (fejezetszám jelölés) célok és intézkedések
1	Szennyvíztisztító telepek építése és korszerűsítése	Szerepel a Szennyvízprogram, a 2000 LE alatti települések szennyvízkezelése, szennyvízhasznosítás és tisztított szennyvízhasznosítás. 5.1.4. Nem szerepel a jövőben meghatározó fontosságú többi kiegészítő intézkedés, azaz olyan fejlesztések, amelyek a települési irányelv teljesítése után is szükségesek a vizek jó állapotba kerülésére: szennyvíztisztítás fejlesztése (foszfor -és nitráteltávolítás), befogadóba való átvezetés, utótisztítás, talajba való elhelyezés stb. Nem foglalkozik a csapadékvizek csatornahálózatba kerülésének problémáival.
2	Mezőgazdasági eredetű tápanyagszennyezés csökkentése	A mezőgazdasági terhelések, elsősorban a tápanyagterhelés, a peszticid terhelés (lásd következő Intézkedési csomag), erózió a VGT jelentős vízgazdálkodási problémái. Az NKP5 a környezet egészére megfogalmazott céljai (5.3.6): a mezőgazdasági eredetű környezetterhelés csökkentése, a természet- és környezetkímélő gazdálkodási módok elterjesztése. Intézkedések különösen a területhasználatra vonatkoznak, az AKG működtetése értelemszerűen a vizekre is kedvező hatásúak. Csak a vizek mezőgazdasági eredetű nitrát szennyezésének csökkentése szerepel a stratégiai vízkészletek megőrzése

Kód	VGT2 Az intézkedés csomag (ahol szükséges magyarázattal)	NKP5 stratégiai területei (fejezetszám jelölés) célok és intézkedések
		fejezetben. Nem foglalkozik a vizek állapot szempontjából kimagaslóan fontos foszfor szennyezéssel.
3	Mezőgazdasági eredetű peszticid szennyezés csökkentése	A növényvédőszer fenntartható használatának elősegítése a kémiai biztonság témakörében (5.4.1.) szerepel. Legalább annyira tartozhatna a mezőgazdasághoz.
4	Bekövetkezett szennyezések csökkentése, felszámolása, beleértve a felhagyott szennyezett területek kármentesítését	A környezeti kármentesítés megfelelő súllyal szerepel a 5.4.3 fejezetben.
5	Hosszirányú átjárhatóság helyreállítása, a duzzasztás és a vízszintszabályozás hatásának csökkentése	Az ún. hidromorfológiai intézkedéseket nem nevesíti az NKP5, de összefoglalóan megjelenik a „hidromorfológiai intézkedések tervezése és megvalósítása” feladatban”. Ugyanakkor az árvízvédelmi, célok is kapcsolódnak ehhez, Az ár- és belvizek, illetve aszályok hatásának mérséklése a „jó állapot”, mint célkitűzés keretében. 5.2.3
6	A hidromorfológiai viszonyok javítása, a hosszirányú átjárhatóságon kívül	
7	A vízjárési viszonyok javítása illetve az ökológiai kisvíz helyreállítása. A VGT így fogalmaz: A belvízelvezető rendszer módosítására van szükség. Nem foglalkozik az NKP olyan konkrét műszaki intézkedésekkel, amelyek javítják a vízjárást: öntöző rendszer átalakítása (Tápcsatornák építése. vízkormányzás módosítása., völgyzárógátas tározóból történő vízleeresztés szabályozása szivattyútelepek és a zsilipek átépítése a, vízerőmű csúcsrajáratásának szabályozása a gyors vízszintingadozásból adód kedvezőtlen hatások csökkentése érdekében, vízmegosztás módosítása a főmeder és a mellékág jó ökológiai állapotának, illetve potenciáljának biztosítása érdekében	Ehhez kapcsolódik az előző pontban említett célokhoz tartozik a belvizek hatásának mérsékléséhez. 5.2.3.
7a	Ökológiai szempontok érvényesítése a fenntartható vízhasználatok megvalósításában. A felszíni, felszín alatti vízkivételekből, vízávezetésekből adódó mennyiségi és ökológiai problémák kezeléséről van szó. A vízkivételekből, illetve vízávezetésekből származó terhelések a hasznosítható készlettel rendelkező víztesteket érintik, vagyis a víztestek túlnyomó részét, alapvetően meghatározzák a felszíni vizek hidrológiai és a felszín alatti vizek mennyiségi állapotát, ezen keresztül a vizek használati lehetőségét. Döntően szabályozási és engedélyezési típusú intézkedésekről van szó a VGT-ben.	Az NKP5 ezzel közvetlenül nem foglalkozik, csak általában az erőforrás takarékossgal és a jogi szabályozás fejlesztésével. Ebben nem nevesíti a vízkészletekkel való fenntartható gazdálkodást, de beleérthető, bár célszerű a vizet külön megemlíteni.
8	A víz hatékony felhasználását elősegítő műszaki intézkedések, az öntözés, az ipar, az energiatermelés és a háztartás területén VGT3-ban itt szerepel a technológiai és hálózati veszteségek csökkentése	Az erőforrás-hatékonysággal általánosságban foglalkozik az NKP5, de itt sem nevesíti a vizet, sem a növénytermesztést, sem az öntözést, sem az ipart, amit a VGT kiemel. A lakosság esetében a víz-, anyag- és energiatakarékos megoldások, hosszú élettartamú, zöld termékek választását irányozza elő. Az NKP5-is kiemelten kezeli a vízveszteségek csökkentését.
9	Vízár politikai intézkedések a költségmegtérülés alkalmazása érdekében a lakossági vízi szolgáltatás területén	Nem foglalkozik vízárpolitikával az NKP5 a gazdaságsszabályozásról is csak annyit ír, hogy „a különböző gazdasági szabályozó eszközök gyakorlati alkalmazásának

Kód	VGT2 Az intézkedés csomag (ahol szükséges magyarázattal)	NKP5 stratégiai területei (fejezetszám jelölés) célok és intézkedések
10	Vízár politikai intézkedések a költségmegtérülés alkalmazása érdekében az ipari vízi szolgáltatás területén	rendszeres értékelése, illetve új típusú, innovatív ösztönzők kialakítása szükséges". 6.8 fejezet
11	Vízár politikai intézkedések a költségmegtérülés alkalmazása érdekében a mezőgazdasági vízi szolgáltatás területén	
12	Mezőgazdasági tanácsadás vízvédelmi szemponttal kiegészített rendszere	Az NKP5 a környezetvédelmi tanácsadással kiemelten foglalkozik az agrárgazdaság környezeti aspektusai között (5.3.6). Feltételezhető, hogy vízvédelmi szempontokat is érvényesítenek.
13	Ivóvízbázisok védelmét szolgáló intézkedések (védőterületek, pufferzónák)	Cél: A sérülékeny földtani környezetű ivóvízbázisok védelme és az Ivóvízbázis-védelmi beruházási célprogram befejezése (5.2.3)
14	Kutatás, tudásbázis fejlesztés a bizonytalanság csökkentése érdekében	Az NKP5 ezzel kiemelten foglalkozik a program stratégiai eszközei között. 6.1.
15	Elsőbbségi veszélyes anyagok kibocsátásának megszüntetése és elsőbbségi anyagok kibocsátásának csökkentése	Kapcsolódik a kémiai biztonság fejezetben foglaltakhoz. Ebben nincs nevesítve a vízszennyezés, de erre is vonatkozik.
16	Ipari szennyvíztisztítók korszerűsítése, bővítése	Ezzel a témával az NKP5 nem foglalkozik.
17	Talajerózióból és/vagy felszíni lefolyásból származó hordalék- és szennyezőanyag terhelés csökkentése	Az NKP5-ben ez a téma nem kap kellő figyelmet. Egy helyen nevesítik, több intézkedés között: Az agro-ökológiai adottságokhoz illeszkedő, környezetbarát gazdálkodás alkalmazása (pl. környezetbarát és talajkímélő agrotechnika, vetésforgó, vetésszerkezet, tápanyag-ellátás, mikroöntözés alkalmazása; erózióvédelem; integrált növényvédelem; tarlóégetés elkerülése).
18	Invazív, tájidegen fajok és betegségek terjedésének megelőzése és szabályozása	NKP5 közvetlenül nem foglalkozik ezzel.
19	A rekreáció (beleértve a horgászatot is) káros hatásainak megelőzése és szabályozása	Az NKP általában foglalkozik a turizmussal, de nem említi a rekreációt, sem a horgászatot a célok és intézkedések között. 5.3.10.
20	A halászat és egyéb olyan tevékenységek káros hatásainak megelőzése és szabályozása, amelyek állatok és növények eltávolításával járnak	Itt a biológiai hatások szerepelnek. A nádgazdálkodást, mint intézkedést az NKP5 az 5 kiemelt felszíni vízre fogalmazza meg.
21	Településekről, épített infrastruktúrából és közlekedésből származó szennyezések megelőzése és szabályozása Ez egy nagyon vegyes tartalmú VGT intézkedési csomag A VGT3-ban idetartozik a kommunális és ipari hulladék lerakók megfelelő működtetése, illegális lerakók felszámolása, rekultivációja. Ide tartozik a csatornázás, egyedi szennyvízkezelés. a csatorna rákötések elősegítése, csatornahálózatok rekonstrukciója, illegális bevezetésének megszüntetése.	Van ugyan egy hulladékgazdálkodási stratégiai terület, ez a VGT-ben foglaltakkal nem foglalkozik. Az NKP5 csak a csatornázással, egyedi szennyvízkezeléssel foglalkozik (5.1.4), a csatorna rekonstrukcióval és az illegális szennyvízbevezetésekkel nem. Hangsúlyos a csapadékgazdálkodás a környezetvédelem a településpolitikában (6.4). A közlekedésből származó terhelésekre viszont külön stratégiai terület található. Itt közvetlenül a vízhez kapcsolódóan a nagyfolyami hajózás és kikötőfejlesztések esetén a környezet- és természetvédelmi szempontok maximális érvényesítését írják elő.
22	Erdészeti tevékenységből származó szennyezés megelőzése vagy ellenőrzése	Az erdőgazdálkodás környezeti aspektusai stratégiai terület (5.3.7) foglalkozik ezzel, sok a vízzel kapcsolatban is fontos intézkedést kijelölve.
23	A természetes vízviasszatartást elősegítő intézkedések Belterületi vízviasszatartás, csapadékgazdálkodás, táblaszintű	Az NKP5-ben több területen megjelenik a vízviasszatartás. Vízviasszatartás, -tározás fejlesztése, illetve az árvízvédelmi védképesség megtartása, különös tekintettel a klímaváltozás következtében várható szélsőséges

Kód	VGT2 Az intézkedés csomag (ahol szükséges magyarázattal)	NKP5 stratégiai területei (fejezetszám jelölés) célok és intézkedések
	vízvisszatartás a táblákon belül, Vízvisszatartás tározással dombvidéki területeken. Vízvisszatartás tározással síkvidéken belvíztározókban, illetve medertározás öbolszerűen kiszélesített szakaszokon	vízjárásra, célban (5.2.3 Ugyanakkor nincs kihangsúlyozva, hogy itt természetes vízvisszatartásról is van szó (táblákon belül) és nemcsak árvízi tározók építéséről (5.2.3)) Vízvisszatartáson alapuló belvízgazdálkodás fejlesztése (5.2.3) A belterületi visszatartás és a települési csapadékvízgazdálkodáshoz „A belterületi vízrendezésekkel a csúcsidejű víztöbbletek által okozott károk csökkentése és a vízhiányos időszakokban fontos vízkészletek helyben-tartása (5.2.3). A csapadékvizek, villámárvizek biztonságos elvezetése mellett előtérbe kell helyezni a vízvisszatartáson alapuló csapadékvíz-gazdálkodást, gyűjtést, késleltetést, helyben hasznosítást (6.4). Hiányolható konzisztens települési környezetvédelmi és ebben települési vízgazdálkodási cél- és intézkedési stratégiai terület kidolgozása.
24	Éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás Horizontálisan jelenik meg a VGT2-ben.	Önálló stratégiai terület: Az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentése, felkészülés az éghajlatváltozás hatásaira. (5.3.5)
25	A savasodás ellensúlyozására szolgáló intézkedések Horizontálisan jelenik meg a VGT2-ben.	Az NK5-ben a Levegőminőség javítása stratégiai terület foglalkozik vele érintőlegesen.
26	Halgazdasági hasznosítás káros hatásainak megelőzése és szabályozása A halgazdaság szabályozása, a jó gyakorlatok elősegítése kiemelt fontosságú	NKP5 A halastavi környezetgazdálkodási program működtetése.
27	Termálvizek kezelése a vízfolyásokba történő bevezetés előtt	A termálvíz kitermelés, valamint a használt termálvíz elhelyezésének fokozott ellenőrzése, a meglévő és új geotermikus hőhasznosító rendszereknél a visszasajtolás ösztönzése. 5.3.3.
28	Hűtővizek felszíni vízbe történő bevezetésének szabályozása	Hűtővízzel gyakorlatilag nem foglalkozik az NKP. Pedig ez fontos terhelés a VGT szempontjából.
29	Mezőgazdasági telepekről (állattartásból) származó terhelés csökkentése	Az állattartó telepek trágyakezelésére, tárolására vonatkozó korszerűsítések ösztönzése. Az állattartó telepek trágyatároló műtárgyainak megfelelő műszaki védelemmel történő ellátása. 5.2.3.
30	Hordalék- és tápanyag-visszatartás felszíni befogadókba történő bevezetés előtt Elválasztott rendszerű csatornákból és belvízcsatornákból származó szennyezések rövid távú hatékony csökkentése	Tételesen az NK5 nem tartalmazza.
31	Beszivárogtatás, visszasajtolás korszerűsítése, szabályozása Itt a talajvízdúsítás szabályozásáról és a szénhidrogén termeléshez, feltáráshoz használt kutakból kitermelt folyadék visszasajtolásának szabályozásáról van szó.	Tételesen az NK5 nem tartalmazza.
32	Nem vízigények kielégítését szolgáló felszín alatti vízelvonások szabályozása, a hatások enyhítése	Tételesen az NK5 nem tartalmazza

Kód	VGT2 Az intézkedés csomag (ahol szükséges magyarázattal)	NKP5 stratégiai területei (fejezetszám jelölés) célok és intézkedések
	A felszín alatti vizek mennyiségi állapotát befolyásoló ún. közvetett vízkivételek kezelése	
33	Károsodott vízi és vizes és szárazföldi élőhelyek védelme a vízjárást befolyásoló hatásokkal szemben, az egyéb intézkedéseken felül	A biológiai sokféleség megőrzése, természet-és tájvédelem stratégiai terület céljainak és intézkedéseinek. 5.2.1. Nevesítve nincs a vízvédelmi aspektus.
34	Károsodott vízi és vizes és szárazföldi élőhelyek védelme vízminőségi hatásokkal szemben, az egyéb intézkedéseken felül	
35	Fürdőhelyek védelmét biztosító speciális intézkedések Az intézkedések a természetes fürdők kialakításának, működtetésének és megszüntetésének ökológiai és közegészségügyi feltételeire vonatkoznak.	Tételesen az NK5 nem tartalmazza
36	Szakszerűtlenül kiképzett kutak ellenőrzése, rekonstrukciója, felszámolása	Tételesen az NK5 nem tartalmazza
37	Balesetből származó szennyezések megelőzése Szennyezések megelőzése és a haváriák kezelése, kárelhárítási intézkedés	A környezeti kármegelőzés és kárelhárítás stratégiai terület foglalkozik ezzel.

Összefoglalóan megállapítható, hogy az NKP5 alapvetően hatékonyan támogatja a VKI céljainak és a VGT intézkedéseinek megvalósulását. A pirossal jelölt intézkedések többsége, amelyek nem szerepelnek az NKP5-ben vizek szempontjából fontos, de részletszabályokat és konkrét műszaki megvalósítást jelöl meg. Amelyek kékkel vannak jelölve, ott megfontolandó az NKP5 módosítása, kiegészítése.

Árvízi kockázatkezelés (ÁKK)¹⁷

Az Európai Parlament és a Tanács 2007/60/EK Irányelve az árvíz kockázatok értékelésének és kezelésének témakörét az országok számára egységesen és kötelező jelleggel szabályozza. A végrehajtás nemzeti feladatait Magyarországon a 178/2010 Korm. sz. rendelet tartalmazza. A szabályozás előírja, hogy a tagállamoknak előzetes kockázatbecslést, árvízi veszély- és kockázati térképeket, továbbá az árvíz kockázat kezelésére, csökkentésére hozandó intézkedéseket kell kidolgozni.

Az NKP5. átfogó célkitűzése, hogy hozzájáruljon a fenntartható fejlődés környezeti feltételeinek biztosításához, a környezeti kármegelőzéshez (ezen belül a vizek kártételei eleln történő védekezéshez) ehhez pedig elengedhetetlen, hogy az árvíz kockázatos területek értékelésre kerüljenek és létezzenek árvízi veszély- és kockázati térképek. Jelen esetben az értékelt dokumentum, az ÁKK tehát megalapozó tanulmánynak tekinthető, mely az NKP céljainak, intézkedéseinek térbeli kereteit segíti meghatározni.

¹⁷ <https://www.vizugy.hu/index.php?module=vizstrat&programelemid=145>

A biológiai sokféleség megőrzésének 2015-2020 közötti időszakra szóló nemzeti stratégiája (Nemzeti Biodiverzitás Stratégia)¹⁸

A Nemzeti Biodiverzitás Stratégiát (NBS) a 28/2015. (VI. 17.) OGY határozat fogadta el. A Stratégia azt kívánja elérni a nemzetközi kötelezettségekkel és elvárásokkal is összhangban, hogy a **biológiai sokféleség csökkenése és az ökoszisztéma-szolgáltatások további hanyatlása megálljon Magyarországon 2020-ig, valamint állapotuk lehetőség szerinti javuljon**. Ehhez a biológiai sokféleség megőrzés szempontjainak be kell épülnie a szektorokat áthidaló szakpolitikába, stratégiákba és programokba, valamint azok megvalósításába, így a területi tervezésbe is.

A NBS célkitűzéseinek meghatározásához a háttérrel és kiindulási alapot az érintett (szak)területek főbb jellemzőit és a biológiai sokféleséggel összefüggő főbb tendenciákat bemutató helyzetértékelés adja. A NBS a felvázolt jövőképet szem előtt tartva – az EU biodiverzitás stratégiájának szerkezetéhez igazodva – **hat területre helyezi a hangsúlyt:**

- **a természetvédelmi oltalom alatt álló területek és fajok védelmére;**
- **a táji diverzitás, a zöld infrastruktúra és az ökoszisztéma szolgáltatások fenntartására;**
- **a mezőgazdasággal összefüggő kérdésekre;**
- **a fenntartható erdő- és vadgazdálkodásra és a vízi erőforrások védelmére;**
- az inváziós idegenhonos fajok (özönfajok) elleni küzdelemre;
- hazánk nemzetközi biodiverzitás-védelmi megállapodásokból fakadó kötelezettségeinek végrehajtására.

Ezeken a stratégiai területeken belül húsz célkitűzés összpontosít a biológiai sokféleség védelmével kapcsolatos hazai problémák kezelésére. Minden célkitűzéshez több konkrét cél tartozik, amelyek megvalósítását intézkedések, a nyomon követést pedig indikátorok szolgálják. A Nemzeti Biodiverzitás Stratégia a végrehajtásban érintett szereplőket és felelős intézményeket is azonosítja. Mind a hat célkitűzésnek vannak olyan tartalmi elemei, konkrét céljai melyek szorosan kapcsolódnak a nemzeti környezetvédelmi programban felsorolt stratégiai területekhez.

Az NKP5. szempontjából kiemelt figyelmet kell fordítani az alábbiakban megfogalmazott célokra:

- A legrosszabb helyzetben lévő közösségi jelentőségű fajok, valamint a legveszélyeztetettebb védett fajok természetvédelmi helyzetének javítása
- A táji sokféleség és az ökológiai tájpotenciál megőrzése.
- A zöld infrastruktúra elemeinek összehangolt fejlesztése a természeti rendszerek működőképességének fenntartása és javítása, illetve a klímaváltozás hatásaihoz történő alkalmazkodás elősegítése érdekében, beleértve az ökológiai és tájökológiai funkcióval bíró területek közötti kapcsolatok javítását, a potenciális területi elemek rekonstrukcióját, illetve a degradált ökoszisztémák helyreállítását.

¹⁸ http://www.biodiv.hu/convention/cbd_national/nemzeti-biodiverzitas-strategia/biologiai-sokfelesseg-megorzesenek-2015-2020-kozotti-idoszakra-szolo-nemzeti

- A mezőgazdaságunk alapját képező genetikai erőforrások megőrzése, fejlesztése és fenntartható használata, a mezőgazdaságban használatos genetikai erőforrások változatosságának növelése.
- A biológiai sokféleség megőrzését és a környezet- és tájvédelmi szempontokat szem előtt tartó, a hazai és helyi biológiai alapok – különösen a változatos élelmezési és mezőgazdasági célú állat- és növényi genetikai erőforrások – hasznosítását előtérbe helyező, sokszínű, mozaikos mezőgazdaság elterjesztése
- A biodiverzitás megőrzése és növelése érdekében a természet közeli erdőgazdálkodási módszerekkel kezelt erdőterületek további növelése, valamint a teljes erdőterületre kiterjedő erdőtervezés során a biológiai sokféleség megőrzését szolgáló szempontok hatékony érvényesítése.
- A vizek vízi és vizektől függő szárazföldi ökoszisztémákban betöltött szerepének feltárása; a vízgazdálkodás, az ésszerű és takarékos vízhasználat elterjesztése, összehangolása; a vizek szennyezőanyag terhelésének csökkentése a biológiai sokféleség megőrzésének érdekében, a vízhez kötött mikro és makró szintű életformák ökoszisztéma szolgáltatásainak fenntartása céljából.
- A természetes és természet-közeli ökoszisztémákat károsító inváziós idegenhonos fajok állományainak visszaszorítása, továbbterjedésük, valamint a potenciális veszélyt jelentő inváziós fajok hazánkba történő bekerülésének és betelepülésének megakadályozása.

A NKP5.-höz önálló dokumentumként csatolt Nemzeti Természetvédelmi Alapterv (NTA) a fentiekben felsorolt célokat és teljes mértékben magáévá teszi, tehát az NBS szerint, annak teljeskörű figyelembevételével készült.

Nemzeti Erdőstratégia 2016-2030¹⁹

A Nemzeti Erdőstratégiát a 1537/2016. (X. 13.) Korm. határozat fogadta el. Az erdő az általa biztosított haszonvételi lehetőségek, illetve számos egyéb közérdekű – védelmi, és közjóléti szolgáltatása révén az egyik legfontosabb természeti erőforrásunk, kiemelkedő jelentőségű nemzeti kincsünk. Az elmúlt évtizedekben az erdők társadalmi jelentősége az egész világon nagymértékben megnőtt, miután környezeti szerepe nyilvánvalóvá vált, illetve anyagi és nem anyagi jellegű szolgáltatásai iránti igény is folyamatosan növekszik.

A stratégiai tervezés magába foglalta a magán és állami erdők fejlesztését, a korszerű erdővédelmet és vadgazdálkodást, az erdészeti szakigazgatást, a kutatás, oktatás, kommunikáció szerepét. Az NKP5. kapcsán ki kell emelni az erdőterületek növelése mellett a racionális erdőhasználat és az erdők természetvédelmi szerepének megjelenését a Stratégiában.

Az erdőstratégia céljaihoz szorosan kapcsolódnak az NKP5. céljai kiemeltképpen az erdőgazdálkodás környezeti aspektusainak javítása, ami az erdőterületek kiterjedésének növeléséből (elsősorban az éghajlatváltozás nyomán megváltozó termőhelyi adottságokhoz alkalmazkodni tudó állományokkal, őshonos fajokkal), és az erdők ökológiai, biodiverzitási értékének növeléséből áll össze.

¹⁹ erdo-mezo.hu/wp-content/uploads/2016/10/nemzeti_erdostrategia_2016.pdf

Nemzeti Tájstratégia 2017-2026²⁰

Hazánk első Nemzeti Tájstratégiája, melyet a 1128/2017. (III. 20.) Korm. határozat fogadott el az Európa Tanács Európai Táj Egyezményének szellemiségét idézi, ennek megfelelően a védelem-kezelés-tervezés hármasszögrendszerét alkalmazva határozza meg a célokat és feladatokat. A degradált, leromlott, illetve lerontott tájak éppúgy a stratégia tárgyát képezik, mint a védelem alatt álló kiemelt értékkel rendelkező, vagy a védelem alatt nem álló tájak. Fenntarthatósági nézőpontból a tájjal kapcsolatos feladatok egy rendszerben léteznek, éppen ezért csak rendszerszintű választ lehet rájuk adni. A tájstratégia akkor tölti be megfelelően a hozzá fűzött elvárásokat, hogyha a szakpolitikákba, azok következő felülvizsgálatakor beépülnek a jelenleg hiányzó **horizontális szempontok** és érvényesül a **komplex, tájszintű (holisztikus) szemlélet**.

A Nemzeti Tájstratégia számba veszi a nemzetközi elvárásoknak való megfelelés hazai helyzetét, bemutatja a legmeghatározóbb tájváltzási folyamatokat, a folyamatok hajtóerejét és a hazai táj állapotát. A célokhoz rendelt intézkedések elsődlegesen arra összpontosítanak, hogy a különböző fejlesztésekhez, gazdasági, szabályozási eszközök tervezéséhez, kialakításához kapcsolódó döntések meghozatala során – az ágazati szakmai szempontok mellett – a táj szintű szemlélet is megfelelően érvényesüljön.

A Nemzeti Tájstratégia megalkotása és végrehajtása során kiemelt szándék és **cél, hogy a táj védelme, kezelése, tervezése társadalmilag elfogadott közügy legyen**. Ugyanakkor megállapítja, hogy a területiség elve (nem voltak teljes mértékben tekintettel az ország térszerkezetének az adottságaira) olykor kevésbé érhető tetten az ágazati szakpolitikákban. A stratégia átfogó célja a **táji adottságokon alapuló felelős tájhasználat**. Ennek elérése érdekében a következő három horizontális elvet tartja szem előtt:

- Természeti erőforrások és kulturális örökség általános védelme;
- Bölcs és takarékos területhasználat;
- Éghajlatváltozás hatásának mérséklése, alkalmazkodás.

A stratégia az átfogó célkitűzés elérése érdekében három kiemelt célt fogalmaz meg:

- Táji adottságokon alapuló tájhasznosítás megalapozása
- Élhető táj – élhető település – bölcs tájhasznosítás
- A tájidentitás növelése

Az NKP5. stratégiai területei többek között a zöldfelületek védelme, a környezettudatos termelés előmozdítása, az ökoinnováció ösztönzése, a közlekedés és környezet, a turizmus és környezet mely célok direkt és indirekt módon hatnak egymásra a vizsgált stratégia céljaival. Az NTA kiemelten kezeli a tájszerkezet, tájjelleg, tájpotenciál védelmét, kiemeli a holisztikus tájszemlélet integrálása az ágazati politikákba, ami mind az európai, mind a hazai tájstratégia egyik legfontosabb eleme. A harmonizáció így megfelelő a két dokumentum között.

²⁰ <https://kormany.hu/dokumentumtar/nemzeti-tajstrategia-2017-2026>

Nemzeti Közlekedési Stratégia (2013-2030)²¹

Magyarország Kormánya a 1486/2014 (VIII. 28) Kormányhatározattal fogadta el. A Stratégia egy olyan komplex szakmapolitikai dokumentum és vizsgálati rendszer, amely középtávra (2020), hosszú távra (2030) és nagytávra (2050) az Európai Unió által megkövetelt összközlekedési szemlélettel, modellezés alapján határozta meg az ország közlekedési koncepción alapuló jövőképét, jövőbeli stratégiáját. Látható, tehát, hogy e Stratégia az előzőektől eltérően alapvetően nem a környezetért, a fenntarthatóságért megszülető dokumentum, hiszen a közlekedés fejlesztésnél a környezet védelme csak az egyik (ugyanakkor fontos) szempont lehet.

Az kapcsolódási pontként tekinthető, hogy az NKP5. által nevesített célok közül számos olyan van (pl. a levegőminőség javítása, a zajterhelés csökkentése, a zöldfelületek védelme), mely célokat a közlekedési stratégiai terv is szem előtt tart.

Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030²²

Annak érdekében, hogy az Európai Unió támogatásából vagy a központi költségvetésből finanszírozott turisztikai fejlesztések szakmai tervezése, megvalósítása gyorsabb, egységes eljárási rendben, a rendelkezésre álló források hatékonyabb felhasználásával történjék, a turizmus jövedelemtermelő képességének erősítése érdekében, különös figyelemmel a turizmus nemzetgazdaságban betöltött kiemelkedő szerepére az Országgyűlés 2016-ban elfogadta a turisztikai térségek fejlesztésének állami feladatairól szóló CLVI. törvényt. Az állami turizmusirányítás cél- és eszközrendszerét a 2017-2030 közötti időszakra meghatározó Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 (NTS) című dokumentumot a Kormány az 1747/2017. (X. 18.) Korm. határozattal fogadta el.

Az NTS 2030 kijelöli a stratégiai célokat és azonosítja a főbb beavatkozási pontokat, meghatározza az állam feladatait ebben a stratégiai jelentőségű, jó és javuló teljesítményű, ám jelentős növekedési potenciállal bíró ágazatban. Figyelembe veszi mindazon globális tendenciákat és kihívásokat, melyek a következő évtizedekben várhatóan döntő befolyással bírnak az ágazatra kül- és belföldön egyaránt.

Elsősorban fejlesztéspolitikai irányultságú stratégia, mely ernyőjlegénél fogva keretet, igazodási pontot jelent a turizmus és a kapcsolódó ágazatok szereplői számára. A turizmus fejlesztésének legfontosabb irányait tartalmazza, eszközt, forrást és intézményrendszert rendel a megfogalmazott stratégiai célok eléréséhez, de egyedi célokat és beavatkozásokat nem azonosít.

Két vezérmotívuma a desztinációs logikán alapuló termék- és attrakciófejlesztés és ehhez kapcsolódó alpinfrastruktúrafejlesztés és marketingkommunikáció, valamint a korábban széttagolt turizmusirányítást felváltó, domináns állami szerep az ágazatban.

²¹ <http://www.fomterv.hu/hu/node/554>

²² http://www.kormany.hu/download/8/19/31000/mtu_kiadvany_EPUB_297x210mm%20-%20preview.pdf

A pillérekbe rendezett stratégiai célokhoz közvetlenül nem kapcsolódnak az NKP5. céljai, intézkedései, azonban az NTS horizontális céljai között szerepel „A fenntartható turizmus elveinek érvényesítése a helyi közösségekkel és a természeti környezettel együttélő turizmus érdekében”. Ehhez szorosan kapcsolódik az NKP5. egyik stratégiai célja a „Turizmus és környezet, vagyis a magas minőségű, élményszerű, interaktív és autentikus ökoturisztikai szolgáltatás biztosítása, a turisztikai infrastruktúra fejlesztése a természetvédelmi szempontok sérelme nélkül (az ökológiai sokféleség, a környezeti állapot fenntartása) és a turizmus kedvezőtlen környezeti hatásainak csökkentése...”.

Országos Levegőterhelés-csökkentési Program (OLP)²³

Az Európai Bizottság 2018/1522 végrehajtási határozatának megfelelően készített Országos Levegőterhelés-csökkentési Programot a Kormány 2020. májusban a 1231/2020. (V. 15.) Korm. határozattal fogadta el. Az OLP szerint a közlekedési eredetű légszennyezés elsősorban a forgalmas utak környezetét érinti kedvezőtlenül. A közlekedéshez számottevő mértékben köthető, egyes légszennyező anyag kibocsátások országos tendenciái a következőképpen alakultak (2000, ill. 2005 és 2017 között):

- Bár nitrogén-oxidok (NO_x) összes kibocsátása csökkenő tendenciát mutat, még mindig meghatározó forrása a közlekedés, ezen belül is a közúti közlekedés. A közlekedési szektoron belül a nehéz teher gépjárművek, a könnyű tehergépkocsik és a személyautók felelősek a nitrogén-oxid kibocsátás közel 95%-áért.
- A nem metán illékony szerves vegyületeknek (NMVOC) kibocsátása 1990 óta folyamatosan csökken. Forrásösszetétele is változott, míg korábban a közlekedésnek meghatározó szerepe volt az NMVOC emisszióban, 1990-ben több mint 40% ebből származott, 2005-ben 26%-a, 2017-ben már csak közel 10%-áért felelős a közlekedési szektor.
- A PM_{2,5} emisszióra elsősorban a lakossági szektor dominanciája jellemző, de a közlekedés részaránya folyamatosan csökken: 2005-ben a közúti közlekedés még közel 10 %-kal járult hozzá a kibocsátáshoz, azonban 2017-ben az éves összes PM_{2,5} kibocsátásnak alig 3%-a közlekedési eredetű.

Az OLP közlekedési eredetű légszennyező anyagok kibocsátások csökkentését a közlekedési igények optimalizálásával, a nem motorizált mobilitás elősegítésével, a közösségi közlekedés fejlesztésével, a környezetre kisebb terhelést jelentő áruszállítási módok támogatásával, alacsony vagy zéró kibocsátással működő járművek részarányának növelésével, valamint az üzemben lévő közúti járműállomány műszaki állapotának javításával kívánja elérni. Az NKP5 céljai és intézkedései közül sokat ezek közül egy az egyben megtalálhatunk (pl. a nem motorizált mobilitás támogatása, vagy az áruszállítás közútról való áttérrelése).

²³ https://ec.europa.eu/environment/air/pdf/reduction_napcp/HU%20final%20NAPCP%2018May20.pdf

Országos Hulladékgazdálkodási Terv (2014-2020)²⁴

A 2014–2020 közötti időszakra szóló Kormány 2055/2013. (XII. 31.) határozatával elfogadott Terv valamennyi hulladékáram gyűjtési, kezelési és hasznosítási kereteit és céljait meghatározza, összhangban az Európai Parlament és Tanács 2008/98/EK irányelvével.

A hazai hulladékgazdálkodás alapját jelentő hulladékhierarchiának (a hulladékgazdálkodási tevékenységek gyakorlása során meghatározott elsőbbségi sorrend), illetve a Hulladék Keretirányelvben foglaltakkal összhangban készült Hulladéktörvénynek megfelelően fogalmaz meg intézkedéseket a hulladékgazdálkodás terén. A Terv részeként Országos Megelőzési Program készült. Az NKP5. az OHT is rögzítetteknek megfelelően nagy hangsúlyt helyez a szemléletformálásra.

A Terv minden hulladékáram tekintetében a **hasznosítási arányok növelését**, az **elkülönített gyűjtés kialakítását és fejlesztését**, valamint a **hulladékképződés csökkentését tűzi ki céljaul**, mely célokkal szoros kapcsolatban állnak az NKP5.-ben nevesített hulladékgazdálkodási célkitűzések (lásd: „Hulladékképződés megelőzése, illetve csökkentése”, „Elkülönített gyűjtés fejlesztése és a hasznosítás növelése - előnyben részesítve az újrahasználatot és az újrafeldolgozást-„; „A nem hasznosítható hulladék szakszerű ártalmatlanítása”).

A hulladékgazdálkodási célkitűzések között jelentős hangsúlyt kap a kommunális hulladék előkezelés és hasznosítási arány növelése, a telepített MBH-k kapacitásnövelése, illetve azonos technológiai infrastruktúrával történő kialakításuk. A fejlesztéssel a kezelt hulladék minőségének homológizációja, és minőségi javulása várható, amely során a lerakástól a haszonanyagok nagyobb arányban kerülnek eltérítésre.

A szelektív válogatásból származó válogatási maradék lerakótól való eltérítésének, termikus hasznosításának a megteremtése kedvezőbb környezeti állapotot eredményezhet.

A szemléletformálás keretében a lakosság szelektív gyűjtési attitűdjének javítása, a gyűjtési szokások ellenőrzési rendszerének kidolgozása szükséges a gyűjtött hulladék minőségének, így előkezelhetőségének javulásához. A gyűjtési fegyelem szankcionálási rendszerének megteremtésén túlmenően a gyűjtési rendszer nyújtotta lehetőségeket is indokolt kiaknázni (pl: hulladékudvarok, gyűjtőedényzet mérete, űrtartalma, anyaga (zsák-műanyag edényzet-gyűjtősziget)

²⁴ <https://eionet.kormany.hu/download/f/16/71000/Orszagos%20Hulladegkzaldalkodasi%20Terv%202014-2020.pdf>

Magyarország 2017–2050 közötti Élelmiszergazdasági Konceptiója²⁵

A Kormány az 1335/2017 (VI. 9.) Kormányhatározattal elfogadta Magyarország 2017–2050 közötti Élelmiszergazdasági Konceptióját.

Magyarország 5,4 millió hektár mezőgazdasági területével és 2 millió hektár erdejével olyan élelmiszertermelési potenciállal rendelkezik, amelyet messze nem használ ki. A hazai termelés és piac hatékonyabb szervezésével, a feldolgozottság növelésével a világban lévő fizetőképes keresletre való célirányos reagálással a magyar élelmiszergazdaságban a mostaninál szakmai becslések szerint 60%-kal nagyobb termelési potenciál van.

Magyarország stratégiai célja egy versenyképes, gazdasági, **környezeti** és társadalmi **szempontból** egyaránt **fenntartható élelmiszergazdaság**, amely teljesítményének folyamatos növekedése és hozzáadott értékének folyamatos növelése révén aktívan hozzájárul a nemzetgazdaság fejlődéséhez és a vidéki térségek munkahelyeinek gyarapításához, garantálja az ország biztonságos élelmiszer-ellátását, egyúttal fenntartja GMO-mentességét, **óvja természeti értékeinket, megőrzi a biológiai sokféleséget, kíméli a környezetet és körültekintő módon bánik a természeti erőforrásokkal.**

A mezőgazdaságnak fejlődése során meg kell őriznie tájaink természeti értékeit, a talaj termékenységét, a vízkészletek, vízbázisok tisztaságát, védenie kell az erdőket és a többi fontos ökoszisztémát, az ökológiai egyensúlyt. A legfontosabb korlátozottan rendelkezésre álló természeti erőforrások – termőföld, víz - kezelése, megőrzése területén fokozott állami szerepvállalásra és beavatkozási lehetőségekre van szükség.

A fejlődésnek szolgálnia kell a hátrányos helyzetű, leszakadó vidéki térségek társadalmi-gazdasági felzárkózását, a kiegyenlítődő életesélyeket a vidéki térségekben és a helyi identitás megőrzését. Magyarországon az élelmiszertermelés képes tudatosítani a város és vidéke egymásrautaltságát, és erősíteni tudja a térségi együttműködések.

A Konceptió Magyarországon az életszínvonal és a vásárlóerő növekedésével, a fogyasztói tudatosság erősödésével számol. Fokozni kell a fogyasztók egészséges, kiegyensúlyozott étrenddel kapcsolatos felvilágosítását és segítség nyújtását abban, hogy az élelmiszerek árában azok valódi értékét, a minőségük által képviselt többletértékeket fel- és elismerjék.

A megvalósítás eszközei

- az élelmiszergazdaság versenyképességének növelése
- a mezőgazdaság és az élelmiszergazdaság szereplőinek sokszínűségének megtartása
- információra és tudásra épülő élelmiszergazdaság
- az élelmiszergazdaság szervezése
- a minőségi élelmiszergazdaság fejlődését megalapozó háttér létrehozása
- **az élelmiszergazdaság termelési alapjainak biztosítása**

Az erőforrás-takarékosság és -hatékonyság javítása, a gazdaság zöldítésének az agrárgazdaság környezeti aspektusai: A mezőgazdasági eredetű környezetterhelés csökkentése, valamint A természet- és környezet-kímélő gazdálkodási módok elterjesztése, mint az NKP5. stratégiai céljai segíthetik a bemutatott Konceptió megvalósítását.

²⁵ <http://www.kormany.hu/download/0/07/11000/%C3%89lelmiszergazdas%C3%A1gi%20Program%202017-2050.pdf>

Élelmiszerlánc-biztonsági Stratégia 2013-2022²⁶

A Stratégia küldetése az élelmiszerlánc-biztonság javításával mindannyiunk, azaz az ember és a társadalom védelme. Ezt elsősorban az egészség és a gazdaság védelmén keresztül, a környezeti szempontok érvényesítése mellett tervezi elérni, ahol az egészség a betegségektől való mentesség mellett az ember fizikai, mentális és szociális jólétét is magában foglalja, valamint a gazdaság védelme a nemzetgazdasági érdekek érvényesítésén túlmenően a gazdasági folyamatok tisztaságára, fenntarthatóságára való törekvésre is kiterjed.

A Stratégia elvárt jövőképe, hogy mindenkor egészséges, kiváló minőségű, biztonságos élelmiszerlánc-termékek (különösen élelmiszerek) legyenek elérhetőek, valamint azok előállítása, kereskedelme, felhasználása vagy fogyasztása során az emberek és a társadalom magas fokú tudatosságot és felelősséget tanúsítson.

Ehhez a jövőképhez kiválóan illeszkedik az NKP5. számos célja. Lásd pl. Levegőminőség javítása, Egészséges ivóvíz biztosítása, Kémiai biztonság stb., hiszen ezek mind-mind szükséges feltételei annak, hogy a mindenkor egészséges, kiváló minőségű, biztonságos élelmiszerlánc-termékek (különösen élelmiszerek) legyenek elérhetőek. A fogyasztás környezeti hatásainak csökkentése, mint „A vásárlói tudatosság szintjének emelése”, „A fenntartható életmód és fogyasztás iránti igény növelése”, „A fenntartható fogyasztói szokások térnyerésének ösztönzése”, „A fenntartható életmódra és fogyasztásra való áttérés lehetőségeinek megteremtése” célok pedig elősegítik, hogy az élelmiszerek előállítása, kereskedelme, felhasználása vagy fogyasztása során az emberek és a társadalom magas fokú tudatosságot és felelősséget tanúsítson.

Nemzeti Akcióterv az Ökológiai Gazdálkodás Fejlesztéséért 2014-2020²⁷

A Kormány által 2012 tavaszán elfogadott, a magyar vidék felemelését célul kitűző Nemzeti Vidékstratégia Ökológiai gazdálkodás programjában célként fogalmazta meg Magyarország ökológiai gazdálkodási akciótervének elkészítését a bioélelmiszerek és biogazdálkodás EU akciótervvvel összhangban.

Az Akcióterv a hazai ökológiai gazdálkodás jelenlegi helyzetének elemzését, a problémák és pozitív trendek feltárását követően hat cselekvési program formájában kínál megoldást az ökológiai gazdálkodás megerősítésére. Az Akcióterv megvalósítása révén reményeink szerint hosszú távon és jelentősen növekszik az ökológiai gazdálkodás alatt álló terület nagysága, és azon gazdák, feldolgozók és fogyasztók száma, akik bizalmukat helyezik az ökológiai gazdálkodásba.

Az Akcióterv legfontosabb célja a Nemzeti Vidékstratégia Ökológiai gazdálkodás programjában megfogalmazottakkal összhangban az ökológiai gazdálkodásba vont területek nagyságának, illetve az állatállomány létszámának növelése. Az Akcióterv az alábbi cselekvési programokat tartalmazza:

²⁶ <http://mek.oszk.hu/17400/17458/17458.pdf>

²⁷ http://www.karpatbio.hu/files/3013/9323/0978/Nemzeti_Akcioterv_az_okolgiai_Gazdalkodas_Fejelesztsrt_vegleges.pdf

- Az ökológiai gazdálkodással, tevékenységekkel kapcsolatos szabályozás, eljárásrend fejlesztése
- A piaci igényekhez alkalmazkodó termelési volumen növelése és a feldolgozás, értékesítés fejlesztése
- Az ellenőrzés alatti ökológiai tevékenységekkel kapcsolatos képzési, kutatás-fejlesztési és szaktanácsadási rendszerek fejlesztése
- Egységes és átlátható adatgyűjtési és kezelési, valamint tájékoztatási rendszerek fejlesztése
- Az ökológiai gazdálkodásból származó termékek és kiemelt termékkörök népszerűsítése, fogyasztói tudatosság és bizalom növelése
- Az ágazati szereplők közötti együttműködés, valamint a teljes termékpályák és rövid élelmiszerláncok fejlesztése

Az NKP5. stratégia céljai között szerepel, a környezettudatos termelés előmozdítása, az ökoinnováció ösztönzése („Az erőforrás-hatékony, környezetbarát termelés elterjesztése, a termékek és szolgáltatások környezeti lábnyomának csökkentése”), mely cél szorosan kapcsolódik az Akciótervhez, azzal elősegíti az abban foglalt fent felsorolt hat cselekvési program megvalósulását, különösképp a legelső Cselekvési Programot.

Öntözésfejlesztési Stratégia

A Nemzeti Vízstratégiával összhangban, a tárcák és a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara kezdeményezésére – a kormány 2017-ben, a 1744/2017. számú kormányhatározatban az öntözésfejlesztési stratégia megalkotásáról döntött, amely az öntözött területek jelentős növelését irányozta elő.

Elfogadott Öntözésfejlesztési Stratégia még nincs, de készült egy megalapozó anyag (továbbiakban ÖFS). E szerint kitűzött cél az öntözött területek közel 400.000 hektárral történő növelése, ezen belül is a vetőmag, a kertészeti kultúrák a szőlő- és gyümölcsültetvények arányának növelése elsősorban felszíni vízkészletek felhasználásával, a felszín alatti vízkészlet igénybevételének átláthatóvá és mérhetővé tételével, víztakarékos öntözési technológiák alkalmazása mellett.

A jelenlegi támogatási rendszert úgy kívánják átalakítani, hogy az differenciáljon az öntözésfejlesztési beruházások között oly módon, hogy **támogatást a víz- és energiatakarékos, a talajszerkezetre kedvező hatást kifejtő beruházás kapjon**; illetve az a fejlesztés, amelyik a helyi adottságokhoz igazodó növény öntözését kívánja megoldani. A támogatásoknak preferálni kell a termőhelyi adottságok figyelembevételét: **a vízkészletek, szélsőségek, terület-használat, tájökológia harmóniájának megteremtése érdekében.**

Az öntözést fejlesztő vízgazdálkodási állami beruházásokat a meglévő rendszerek rekonstrukciójával, a kettősműködésű rendszerek üzemképességének megteremtésével, a tározók megépítésével kívánják kezdeni, amit a térségi vízszétosztó új rendszerek fejlesztésével folytatnak majd.

Az öntözésfejlesztési beruházások támogatását üzemi és üzemközi fejlesztések tekintetében a termőterületek vízháztartás-szabályozásának részeként kezelnék, ezért a komplex melioráció megvalósítását fogják támogatni. A takarékos, vízvisszatartó megoldások szintén támogatandók lesznek üzemi és állami szinten (vízvisszatartás, tározás, szennyvízöntözés, természetes szennyvíztisztítás, belterületi csapadékvízgyűjtés).

Az ÖFS-nek idomulnia kell:

- A hazai vízgazdálkodás öntözési célt szolgáló fejlesztési javaslatairól az 1426/2018. (IX.10.) kormányhatározathoz, amely az öntözéses gazdálkodás elterjesztését és ösztönzését, a meglévő lehetőségek jobb kihasználását, az öntözés fejlesztését és a mezőgazdasági területek öntözési hatékonyságának növelését volt hivatott támogatni.
- A 2019. évi CXIII. törvényhez az öntözéses gazdálkodásról, mely a természeti erőforrások megóvása, a mezőgazdaság alkalmazkodóképességének erősítése, az öntözéses gazdálkodás elterjesztése, valamint az öntözési közösségek kialakítása érdekében fogalmaz meg elvárásokat. (Az elvárt öntözésfejlesztési tervnek tartalmaznia kell az öntözéssel összefüggő természeti feltételeket, a domborzati, vízrajzi, vízföldtani és talajtani adottságokat, amelyek figyelembevételével az öntözési igazgatási szerv meghatározza, hogy a kijelölt területen milyen természetvédelmi, környezetvédelmi, talajvédelmi, halgazdálkodási, erdőgazdálkodási és bányászati feltételekkel lehetséges az öntözéses gazdálkodás folytatása.)
- A 302/2020. (VI. 29.) Korm. rendelethez, mely az öntözéses gazdálkodásról szóló törvény végrehajtásáról.

Az Öntözésfejlesztési Stratégia megvalósulását az 5. Nemzeti Környezetvédelmi Program elősegítheti, mert több célkitűzése is (pl.: a Vizeink védelme és fenntartható használata) közvetve, vagy közvetlenül hatnak a vizsgált stratégiában foglaltakra.

Nemzeti Növényvédelmi Cselekvési Terv 2019-2023²⁸

A 2012 végén elfogadott Nemzeti Növényvédelmi Cselekvési Terv (NNCST) a 2009/128/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvnek megfelelően konkrét célokat, intézkedéseket és ütemtervet állapított meg a ***növényvédő szerek emberi egészségre és környezetre jelentett kockázatainak és kifejtett hatásainak csökkentésére***, valamint az ***integrált növényvédelem és az alternatív megközelítések vagy technológiák kifejlesztésének és bevezetésének ösztönzésére*** annak érdekében, hogy ***csökkenjen a növényvédőszer-használat mezőgazdasági eredetű kockázata***.

Az NNCST átfogó intézkedési területein megvalósítandó célok közül az NKP5. szempontjából leginkább a növényvédőszer-használat környezeti hatásaira vonatkozóak tekinthetők relevánsnak. Lásd:

- ***Vízi környezet és az ivóvízbázisok védelme*** (A felszíni és a felszín alatti víz szennyeződésének megelőzése, különös tekintettel az ivóvízbázisokra, a felszíni vizek környezetének védelme, a vízi szervezetek védelme)

²⁸ http://ec.europa.eu/food/plant/pesticides/sustainable_use_pesticides/docs/nap_hungaria_hu.pdf

- **Növényvédő szer használat szempontból különleges figyelmet igénylő területek** (A növényvédő szer használatból eredő kitétség csökkentése mind az ember, mind a nem-cél szervezetek szempontjából.)
- **Fel nem használt növényvédő szerek maradványaiból és a csomagolóanyagokból származó hulladékok által okozott környezetszennyezés csökkentése** (A növényvédő szerrel szennyezett csomagolóanyagok, göngyölegek begyűjtési arányának érdemi növelése, nagyobb arányú hasznosítása, továbbá a mezőgazdasági termelőnél, növényvédőszer-felhasználónál esetlegesen megmaradó növényvédőszer-készletek környezetre biztonságos ártalmatlanítása.)
- **A kijuttató berendezések hibájából, helytelen használatából adódó kockázatok csökkentése** (Az ellenőrzésre kötelezett növényvédelmi kijuttató berendezések időszakos felülvizsgálati rendszerének kialakítása, bevezetése, működtetése. A kijuttató berendezések magas színvonalú, növényvédőszer-takarékos és biztonságos, a környezetet legkevésbé szennyező működését elősegítő szabályozási, pályázati, gazdasági környezet kialakítása.)
- **A méhek és más beporzó rovarok védelme** (Méhmérgezések előfordulásának csökkentése, beporzó szervezetek állományának fenntartása, életkörülményeinek javítása)

Jelen esetben az mondható ki, hogy nem az NKP5. céljai fogják segíteni az NNCST céljainak megvalósulását, hanem inkább a cselekvési tervben szereplő intézkedések megvalósulása segítik az NKP5. céljait. (Lásd pl. „Vizeink védelme és fenntartható használata”, „Környezeti kármegelőzés és kárelhárítás”).

II. melléklet – A tervezési terület azon környezeti jellemzőinek azonosítása, amelyeket az NKP-5 megvalósítása valószínűleg jelentősen befolyásol

Az áttekintés célja, hogy az SKV értékelés számár a támpontot nyújtson, másrészt kiegészítse az NKP, NTA helyzetértékelését. A helyzetértékeléshez az KSH, NATÉR, TIR, MME, NFFT és más kutatások anyagait használtuk fel.

Talaj

A hazánk legfontosabb feltételesen megújuló természeti erőforrások közé tartozó talajkészletek minőségének megőrzése, funkcióképességének fenntartása és ésszerű hasznosítása alapvető fontosságú, mivel a talaj szakértői becslések alapján a nemzeti vagyon 22%-át teszi ki (lásd például: Széky (1979); Szendrei (1989); Várallyay (2000); Koós (2012)).

Részletes felmérések alapján megállapítható, hogy Magyarország talajainak 43%-a kedvezőtlen, 26%-a közepes és 31%-a jó vízgazdálkodású.

A talaj vízgazdálkodási tulajdonságait bemutató 1:100 000 méretarányú térkép és az ehhez csatlakozó AGROTOPO adatbázis alapján Magyarország bármely talajára, ill. bármely vastagságú talajrétegre megadható a talajban tározható víz mennyisége és ennek a növény számára hozzáférhető hányada is. Ezek az adatok alapját jelenthetik egy-egy táj, térség, gazdaság, esetleg egy-egy természetföldrajzi vagy adminisztratív területi egység „környezeti érzékenységének”, „klíma-sérülékenységének”, aszályérzékenységének, belvíz-veszélyeztetettségének jellemzéséhez, ezek megelőzési/ elhárítási/csökkentési lehetőségeinek megállapításához, s az ezek megvalósítását célzó intézkedésrendszerek kidolgozásához. Az adatok alapján tényszerűen bizonyítható, hogy **a talaj hazánk legnagyobb kapacitású – potenciális – természetes víztározója**. Felső egy méteres rétege potenciálisan mintegy 400 mm víz befogadására (VKt) és 300-350 mm víz tárolására (VKsz) képes, amelynek 40-45%-a a növény számára hasznosítható vízkészlet (DV). (MTA TAKI 2010)

Az egyre intenzívebbé váló mezőgazdasági tevékenység, illetve a megnövekedett műtrágya-felhasználás a vízkészletek mellett a talajkészletek minőségének megőrzése tekintetében is a legnagyobb veszélyforrás. Ennek hatására talajsavanyodás, a toxikus elemek felhalmozódása, nitrátosodás stb. egyaránt felléphet. A tápanyagmérleg – ami a trágyázással és egyéb módon bevitt és a termeléssel kivont tápanyagok különbsége – a talaj tápelem-állapotának változásáról ad képet, valamint a növények számára fontosabb ásvány-anyagok forgalmáról. A nitrogénmérleg a legutóbbi előrehaladási jelentés óta mérséklődött, míg a foszformérleg 0 körüli értéket mutatott (Pálvölgyi et al, 2019). Összességében a folyamatok elmozdulása pozitív, ugyanakkor a műtrágya-használat továbbra is magas.

A jelenlegi talajvédelmi szabályozás a tápanyag-pótlásra (műtrágya, szervesátrágya, hígtrágya, szennyvíz) mint felszín alatti víz szempontjából veszélyeztető tényezőként tekint.

A tápanyag-kijuttatás és a tényleges, - talaj kationcsere kapacitásán (tápanyag megkötő képesség), valamint a termesztett növényi kultúra tápanyag- felvétele alapján történő környezeti kockázatértékelés kedvező változásokat eredményezhet mind a kijuttatható hatóanyag- így növénytermesztési hozamok, mind a földtani közeg védelme szempontjából. (NFFT 3. jelentés, VGT elemzések és a NATÉR alapján)

Forgalomba hozott növényvédőszer-hatóanyagok mennyisége (2011–2017) [tonna]

Megnevezés	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Növekedés 2017/2011
Gomba- és baktériumölő szerek	2 923	3 141	3 238	3 680	3 868	3 835	4 171	1,43
Herbicidek, gyom- és mohairtó szerek	3 668	3 824	3 562	4 011	4 270	4 580	4 270	1,16
Rovar- és atkaölő szerek	522	610	607	922	830	845	865	1,66
Csigaölő szerek	2	1	2	4	7	6	2	0,96
Növénynövekedést gátló szerek	224	209	186	203	288	192	203	0,91
Egyéb növényvédő szerek	1 135	357	173	191	231	309	248	0,22
Mindösszesen	8 473	8 142	7 767	9 011	9 494	9 767	9 759	1,15

Forrás KSH Statadat 4.1.9 (Rákosi Judit)

A növényvédőszer hatóanyagban kifejezett mennyisége nőtt 2011-től 2017-ig összesen 15%-al, a KSH információi szerint. Legjobban a rovar- és atkaölő szerek mennyisége növekedett 66%-al, a gomba- és baktériumölő szerek mennyisége pedig 43%-al.

Levegő

A légszennyezettség az egyik legjelentősebb egészségügyi kockázati tényező. Összességében elmondható, hogy a légszennyező anyagok éves átlagos koncentrációja az utóbbi tíz évben lényegében stagnált, a kén-dioxid esetében csökkent, ugyanakkor az utóbbi két évben növekedés, vagy stagnálás jellemző minden szennyezőanyag tekintetében. Magyarországon az egyik legnagyobb problémát a kisméretű szálló por szennyezettség jelenti, amelynek forrása jelentős mértékben a lakossági szilárd tüzelés, valamint a közlekedés (ÁSZ, 2018). A Bizottság az Európai Unió Bíróságához fordult hazánkkal szemben is a levegőminőségi határértékek be nem tartása, illetve a szükséges intézkedések megtételének elmaradása miatt. Átlagos szálló por légszennyezettségünk európai viszonylatban kedvezőtlen; Magyarország az EU tagállamok legrosszabb negyedében van. Szintén aggodalomra adhat okot, hogy három szomszédos ország (Szlovénia, Horvátország, Szerbia) még hazánknál is rosszabb helyezést ért el, így a határokon túlról érkező (advektív) légszennyezés jelentős egészségkárosító kockázatnak tekinthető.

A szálló por szennyezettség eloszlása az egyes térségek, települések között jelentős eltérést mutat. A 2017-es adatok alapján Budapest, Kazincbarcika, Miskolc, Nyíregyháza, Putnok, Sajószentpéter (Sajóvölgye), Salgótarján, Szolnok és Vác a legmagasabb szálló por terhelésű városok az országban (OMSZ, 2018). Az Európai Unió levegőminőségi irányelve⁶³ szerint 2005-től váltak hatályossá a PM10-re vonatkozó egészségügyi határértékek (éves: 40 µg/m³, napi: 50 µg/m³; egy évben maximum 35-ször léphető túl). Magyarországon rendszeresen regisztrálnak napi határértéket meghaladó koncentrációs értékeket az egyes mérőállomásokon. A 2016. évi helyzetértékelés alapján a levegőhigiénés index vonatkozásában 33 mérőállomáson 466 alkalommal regisztráltak egészségügyi határérték túllépést, 2017-ben ugyanezen adat 30 mérőállomáson 1132-re növekedett (Pálvölgyi et al, 2019)

Készült az NFFT 3. jelentése alapján.

Természeti tőke/ ökoszisztémaszolgáltatások, környezeti minőség Ökológiai korlátok érvényesítése

Folyamatos természeti tőke vagyon és ökoszisztémaszolgáltatás monitoring jelenleg nincs, így az ökológiai korlátok érvényesülését csak közvetett módon tudjuk értékelni. Az EU élőhely-védelmi irányelv szerinti fajok kétharmada nem kielégítő vagy rossz állapotú. Még rosszabb a helyzet az élőhelyek tekintetében, a kedvezőtlen állapot az ökoszisztémák 87%-át jellemzi. A nem-fémes ásványok kitermelése tovább bővült a monitoring jelentés ideje alatt, különösen az építési kavics, homok, cementipari nyersanyagok vonatkozásában. A termelt vízmennyiség a 2014. évi minimumhoz képest 2017-re 9 százalékkal növekedett, melynek háttérében a bővülő termelő-szolgáltató tevékenységek emelkedő vízigénye állhat. 2015-höz képest 2017-ben 12 százalékkal több műtrágyát használtak egy hektárra vetítve, amely az intenzív mezőgazdasági művelésű területek dinamikusan emelkedő műtrágya felhasználására vezethető vissza.

Készült az NFFT 3. jelentése alapján.

Fenntartható termelési technológiák terjedése

Az energiafelhasználás tekintetében Magyarország importfüggősége nő, 2018-ban a fosszilis energiahordozók vonatkozásában az aggregált importfüggőségünk közel 80%. A primer energiafelhasználást tekintve az energiafelhasználás 2014-től kezdve növekedésnek indult, az utóbbi évek növekedésének eredményeként pedig az energiaigény növekedése túllépte a GDP bővülési ütemét. Az erőforrás-hatékonyság az előző monitoring jelentéshez képest romló tendenciát mutat. Emelkedett az anyagfelhasználás (DCM), vagyis a gazdasági növekedés fokozódó anyagfelhasználással jár együtt. A megújuló energiaforrások magyarországi hasznosításának aránya csökkenő tendenciát mutat, 2017-ben nem érte el a végső energiafelhasználás 13,5 Magyarország nyersanyagokban és energiahordozókban – az igényekhez képest – szerény készletekkel rendelkezik. A hazai energiahordozók a szükségletek kevesebb, mint felét elégítik ki, ezért nagy a kőolaj, földgáz és villamosenergia

import. A nem fémes ásványi nyersanyagok tekintetében ugyanakkor 2015 és 2017 közötti időszakban kb. 50 százalékkal megnőtt a kitermelés. 2016-tól a legtöbb nem-fémes ásványi nyersanyag bányászata ismét növekedésnek indult, ami az építőipar fellendülésének köszönhető.

Elkészült a Szennyvíziszap Kezelési és Hasznosítási Stratégia (2018-2023). 2018-ban indult a Jedlik Ányos Terv (JÁT) felülvizsgálatának kidolgozása, melynek elfogadásával Magyarországon is 19 C Erőforrás Célkitűzés Aktuális állapot (2018 végén) Lényeges társadalmi/ kormányzati válaszok (2017-2018) százalékát. Az utóbbi években bekövetkező visszaesés oka az, hogy a végső energiafelhasználás növekedése meghaladja a megújuló energia hasznosítás bővülését, így hányadosuk csökken. A megújuló forrás-összetétele aránytalan képet mutat: négyötöde mezőgazdasági alapú, illetve több, mint kétharmada erőművi és háztartási tűzifa felhasználásra vezethető vissza. 2017-ben a szilárd biomassza felhasználás összességében megközelítette a 100 PJ/év értéket, ez a teljes primerenergia felhasználás 9 százaléka. Mivel a biomassza feltételesen megújuló primer energiaforrás, problémás kérdéseket vet fel a hozzá kapcsolódó közvetett energiafelhasználás (pl. növényvédőszer), a szállítás, különösen pedig a szántóföldi növénytermesztéssel járó biológiailag inaktív területek fenntartása/ növekedése. A PV termelés (napenergia) dinamikus bővülést mutat. A 2015-2017 közötti időszakban a beépített fotovillamos kapacitás évente megduplázódott, bár a végső felhasználásnak mindig csupán 0,17 százalékát teszi ki. A biogazdálkodás elterjedtsége növekvő tendenciát mutat. A települési hulladék mennyisége 2017-ben stagnált, az elkülönítetten gyűjtött hulladék aránya pedig jelentősen nőtt, de még messze van a 2020-as EU-céloktól: a 2015-ös 21 százalékról 29 százalékra emelkedett. (Ezzel egyidőben az üveghulladékok szelektív gyűjtésének lehetőségei csökkentek.) A lerakással ártalmatlanított hulladékok aránya is lassan, de folyamatosan csökken.

Készült az NFFT 3. jelentése alapján.

Fenntartható területhasználat

Egyetértünk az NTA megfogalmazásával: „A természeti adottságokra alapuló használatok intenzitását jelenleg nem a természeti erőforrások megújuló képessége, teherbíró képessége határozza meg, hanem a mindenkori gazdasági igény. A táj terhelhetőségét figyelmen kívül hagyva, nem mértékletes módon használjuk természeti erőforrásainkat, sőt gyakran tapasztalható a természeti adottságokkal ellentétes tájhasználati érdekek megjelenése.

A technológiai fejlődésnek és területi beavatkozásoknak köszönhetően a területhasználat részben függetlenné vált a természeti adottságoktól, ami egyre növekvő kockázatokat, emiatt társadalmi és gazdasági ráfordításokat indukál. Az okszerű földhasználat helyett megjelenik a környezeti adottságoknak nem megfelelő területhasználatok térnyerése és a kedvezőtlen területhasználati szerkezetek fennmaradása. Amikor a tájhasználatok a természeti adottságokat veszélyeztetik védelmi intézkedésre van szükség.

A területhasználat alakulása kulcsfontosságú a természetvédelem minden szintjének fenntartásában. A természet és táj védelmének szempontjait a településektől az országosig minden döntési szinten figyelembe kell venni, mert csak így épülhet be a társadalmi szervek, a vállalkozók és kamaráik, az önkormányzatok és szövetségeik programjába.”

Folyamatos tendencia a területek művelés alóli kivonása kisebb és nagyobb beruházások érdekében. A beépített területek, belterületek nagyságának növekedése megállíthatatlannak tűnik; a barnamezős területek nyilvántartása, adatbázisa hiányzik, rehabilitációjukra kevés jó gyakorlatot láthatunk; a területek újrahazsnosításának elmaradása fokozza a korlátozottan rendelkezésre álló zöldmezős területek igényét, ami az ember és más élőlények életterét és az életfeltételeit (beleértve a gazdálkodás feltételeit is) csökkenti, a fenntartható területhasználat ellen hat. A mezőgazdaságon belüli területhasználati arányok (a szántóterületek túlsúlya és használatának intenzitása és táji adottságoktól történő eltávolodása) csökkentik az ökoszisztéma-szolgáltatásokat, az intenzív termelési módok a föld termőképességét gyengítik. A jövő nemzedékek szószólója számos esetben jelzett alkotmányossági aggályokat: az erdőtörvény módosítása hátrányosan érinti a biológiai sokféleség szempontjából fontos szerepet játszó erdei élőhelyeket, gyengültek a Balaton védelmének garanciális eszközei.

Készült az NFFT 3. jelentése alapján.

Biodiverzitás megőrzése

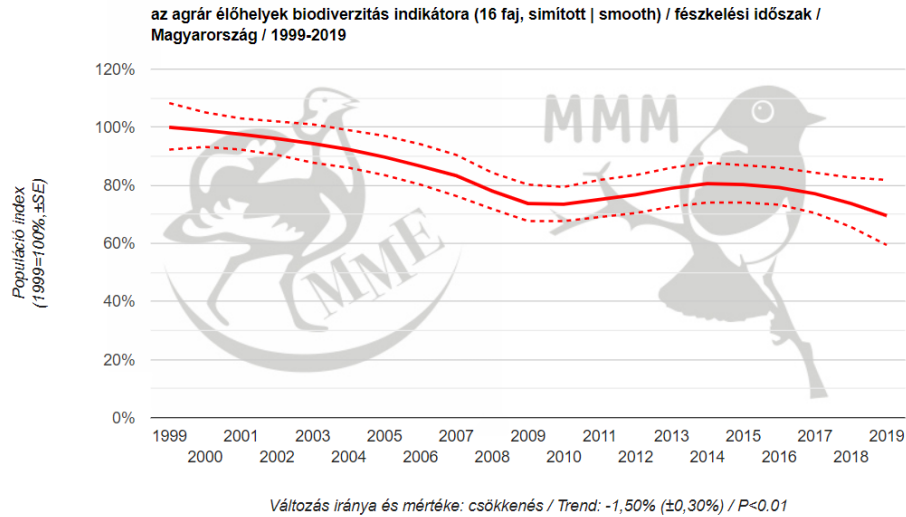
A faállománnyal borított erdőterület 2017-ben 1.869.213 hektár volt, az elmúlt két évben az erdőterületek nem növekedtek. Az erdők fakitermelési célú hasznosítása domináns az ökológiai funkciók érvényre juttatásával szemben, kevés a kizárólag természetvédelmi kezelés, vagy ahol megfelelő egyensúly van a két funkció között. Erdeink egészségi állapota jelentősen romlott az előző jelentés óta; fafajaink közül leginkább a tölgy és a bükk helyzete aggasztó, ami az egyre hosszabb ideig tartó aszályos időszakoknak tulajdonítható. Az erdők sérülékenysége tekintetében az ország területének hozzávetőleg 50%-át alkotják a kiemelten és erősen sérülékeny térségek. Az elmúlt két évben a védett fajok számában nem volt jelentős változás, 2012-től a védett növény- és állatfajok száma alig változott. Tovább romlott viszont az élőhelyek természetvédelmi helyzete: 2018-ban az élőhelyek 81 százalékának természetvédelmi helyzete volt kedvezőtlen (2016-ban ez még 60% volt). A legfontosabb veszélyeztető tényező a természetes és természetközeli élőhelyek visszaszorulása. Erősödik az invazív növény- és állatfajok terjedése, ami a védett természeti területeken az egyik legnagyobb veszélyeztető tényezővé vált. A Natura 2000 területekre vonatkozó jogszabályok értelmezési gyakorlatának változása a korlátozások felpuhulását jelenti.

Készült az NFFT 3. jelentése alapján.

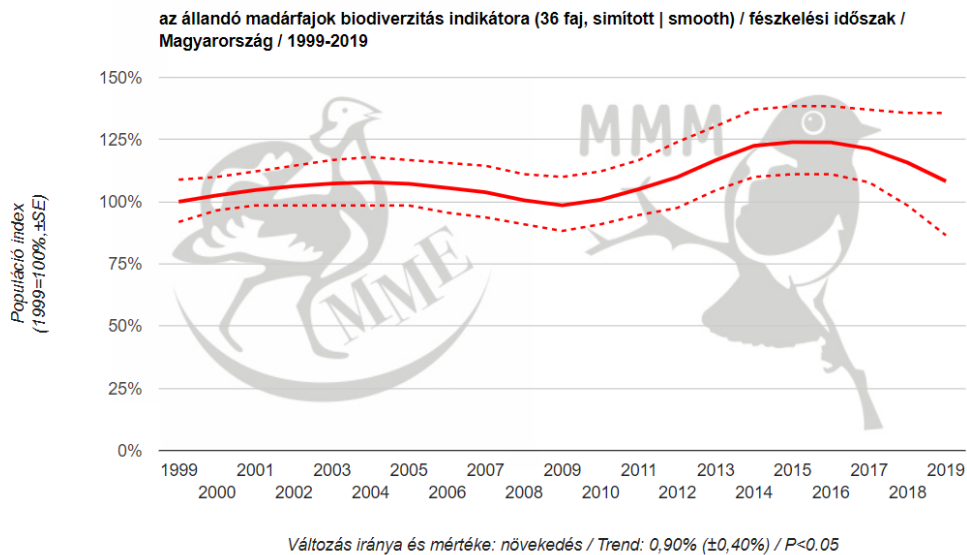
Az 5. Nemzeti Természetvédelmi Alapterv A cselekvési tervrészeket megalapozó állapotértékelés jelen állapotban szakterületi és földrajzi tekintetben is hiányos, amire található utalások a dokumentumban. A megfelelő kiterjedésű és minőségű állapotértékelés szükségességét hangsúlyosabban kellene megjeleníteni. A biológiai sokféleség folytatódó, vesztes csökkenéséről szóló információk leginkább csak nemzetközi kontextusban megjelenítettek, az erről tanúskodó hazai információk nem jelennek meg hangsúlyosan (pl. MME monitoring adatai számos hazai madárfaj állományának súlyos csökkenéséről; rohamos és általános kételtípusztulás; beporzók diverzitásának csökkenéséről, gyepes kiterjedésének folytatódó csökkenéséről elérhető adatok).

Az állapotértékelés objektivitását rontja az információk közzétételének azon jellemző gyakorlata, hogy nincsenek érdemi áttekintést adó kontextusba helyezve a közölt információk. A természetvédelemre fordított költségvetési források lehet, hogy nominálisan nőttek, de mi az arányuk (és annak változásdinamikája) a teljes költségvetésen belül, hogyan viszonyul ez az EU-ra jellemző átlagos értékekhez, az itthon a környezeti értékek terhelését eredményező gazdasági beruházások támogatására fordított összegekhez. A minisztérium gondozásában működő Vadonleső program hangsúlyozása mellett szükséges bemutatni az ezzel összehasonlítva jóval nagyobb súlyt képviselő hazai természetvédelmi civil szervezetek (első helyen: MME) által gyűjtött adatmennyiséget (főbb indikátorokat, monitoring rendszert, hálózatának jellegét és nagyságát, lefedettségét, stb.), általuk végzett szakmai tevékenységet (fajvédelem, szakosztályok, területkezelés, társadalmi kapcsolatok, környezeti nevelés), és milyen ez a társadalmi aktivitás az EU átlagához, és a nyugat-európai adatokhoz képest.

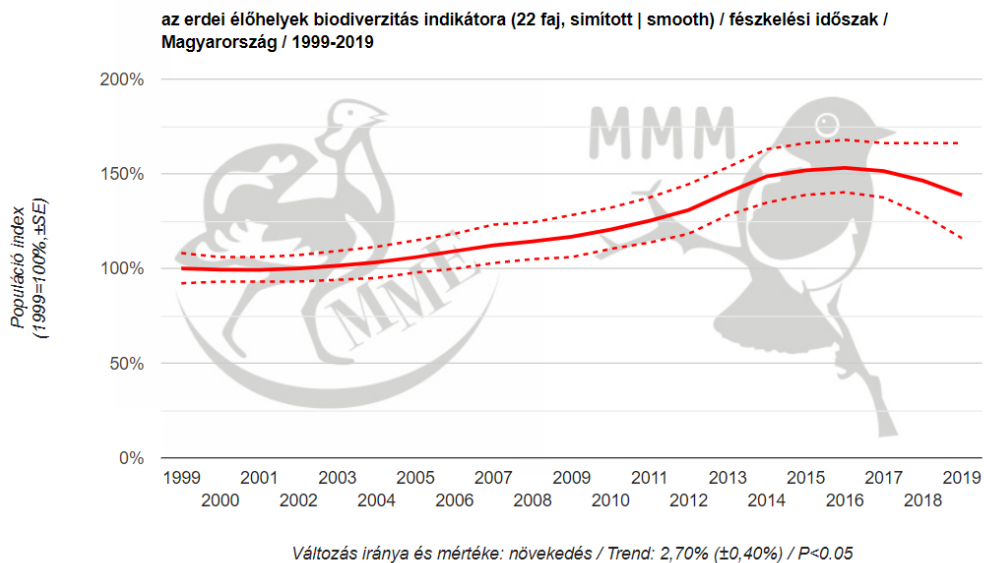
A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület szakemberei és önkéntesei által működtetett egyik meghatározó, nemzetközi jelentőségű monitoring a Mindennapi Madaraink Monitoring adatainak három elemzését bemutató grafikonnal szemléltetjük a jelenlegi helyzet súlyosságát:

(letöltés: 2020.11.12.)

(letöltés: 2020.11.12.)

(letöltés: 2020.11.12.)

Védett illetve jelölő fajok tekintetében legtöbb esetben hiányoznak a helyzetet elemző szakkönyvek, a veszélyeztetettséget meghatározó szakmai anyagok (kiemelten pl. a gerinctelenek).

Nem jelenik meg indokolt mértékben, konkrét adatokkal alátámasztva (csak utalások szintjén) a szakhatóságok szükséges számú terepi ellenőrzéseinek hiánya, a természetvédelmi államigazgatás jelentős számú szakterületet, feladatkört és működési egységet érintő súlyos szakemberhiánya. Ezeket alátámasztják a dokumentumban megjelenő utalások a számos elmaradt államigazgatási feladatra, a kapacitásbővítés igényére, több témakört érintően a jövőben is növekvő mennyiségű teendőre.

Ki kellene térni az állam által kiemelt jelentőségűnek minősített beruházások engedélyezésének felgyorsításából fakadó szakmai problémákra, kapkodó eljárásokra, megalapozatlan döntésekre.

A dokumentumban érdemi említést nem kapnak olyan fontos, a NAT IV. idején jelentősnek számító információk, mint az Alkotmánybíróság közbeavatkozása az Erdőtörvény 2017-es módosítása kapcsán: alkotmányellenesnek ítélt, gazdálkodási prioritású jogalkotás az erdészeti szabályozásban. Vagy a jelentős eltérés azon dokumentumok szakmai szellemisége között, amit a vízügyi államigazgatás a VGT-vel, a Víz Keretirányelvvel kapcsolatban az uniós szervek elé szán, és azon tényleges gyakorlati cselekvések szakmai szellemisége között, amelyek hazai szinten megvalósulnak. Vagy a kormány erdősítési programja és annak jelentős káros hatása az erdőssztyeppi klímaöbven tenyésző gyepekre.

Embert érő környezeti terhelés csökkentése

2017 és 2018 rekord melegeket hoztak: 2018 volt a valaha mért legmelegebb év hazánkban; a csapadék kapcsán pedig az özönvízszerű esők, zivatarok, jégesők gyakoribbá válását vetítik előre. Magyarország az EU tagállamai sorában kiemelkedő éghajlati sérülékenységgel rendelkezik. A hóhullámokkal szembeni sérülékenység esetében a kiemelten és fokozottan sérülékeny területeken él a lakosság egynegyede. A sérülékenység térben rendkívül differenciáltan jelentkezik, és elmaradott térségeinket erőteljesebben érinti. A légszennyező anyagok éves átlagos koncentrációja az utóbbi tíz évben lényegében stagnált, a kén-dioxid esetében csökkent, ugyanakkor az utóbbi két évben növekedés vagy stagnálás jellemző minden szennyezőanyag tekintetében.

A legnagyobb problémát a kisméretű szálló por (PM10 részecske) szennyezettség jelenti. Átlagos szálló por légszennyezettségünk európai viszonylatban kedvezőtlen; A 2018-ban elfogadott második Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia olyan beavatkozásokat tartalmaz, melyek a klímaváltozás megfigyelését és az ÜHG kibocsátás csökkentését tartalmazzák. A PM10 kibocsátás csökkentésére szolgáló, a 1330/2011. (X.12.) Kormányhatározat által kihirdetett, „A kisméretű szálló por (PM10 részecske) csökkentés ágazatközi intézkedési programja” 2018-2019-ben megújul. Kidolgozták az új Országos Levegőterhelés-csökkentési Programot (OLP), amely a PM10 mellett több légszennyezőanyagra történő kiszélesítésével készül.

A program lefedi a kibocsátási szektorok mindegyikét (közlekedés, ipar, mezőgazdaság, háztartások), továbbá tartalmaz horizontális intézkedéseket (pl. országhatárokon áterjedő levegőszennyezés modellezése). Szintén aggodalomra adhat okot, hogy három szomszédos ország (Szlovénia, Horvátország, Szerbia) még hazánknál is rosszabb helyezést ért el, így a határokon túlról érkező (advektív) légszennyezés jelentős egészségkárosító kockázatnak tekinthető. A levegőhigiénés index vonatkozásában 2017-ben 30 mérőállomáson 1132 alkalommal regisztráltak egészségügyi határérték túllépést. Bár a javaslat évek óta elkészült, továbbra sem fogadták el a beltéri levegő minőségének védelmét szolgáló jogszabályt. A környezet állapotára visszavezethető élettartam csökkenés megelőzésére különös hangsúlyt kell fektetni.

Készült az NFFT 3. jelentése alapján.

Felszíni és felszín alatti vizek

Jelen fejezetben elsősorban a 2. Vízyűjtő-gazdálkodási Terv (továbbiakban VGT2) alapján adunk átfogó képet az ország felszíni és felszín alatti vizeinek állapotáról, az őket érő emberi beavatkozásokról, terhelésekről, illetve a kitűzött célokról és intézkedésekről. Ezek összefüggését az NKP5-tel a későbbiekben a hatásokat elemző fejezetben tárgyaljuk, az általa kitűzött céloknak és előírányzott intézkedéseknek befolyása lehet a víztestek jövőbeni állapotára, illetve az őket érő különböző forrású terhelésekre is.

Az ország fekvése, medence jellege a vízrajzot erősen meghatározza, területén mintegy 9800 vízfolyás található, felszín alatti vízkészletünk mennyisége európai viszonylatban kiemelkedő (az egy főre jutó hazai vízkészlet közel 12.000 m³/fő/év, viszont a Kvassay Jenő Terv alapján a hazai lefolyás miatt átlagosan csak 600 m³/fő/év mennyiséggel rendelkezünk). Az országban az éghajlati és topográfiai adottságok miatt gyakoriak az árvizek, melyek leggyakrabban a téli esőzésből, illetve a hóolvadásból származnak.

Felszíni állóvizeink nagy része mesterséges tó (a körülbelül 4000 víztest 75%-a), együttes területük 1685 km², vagyis az ország területének mintegy 2%-a. Legnagyobb természetes tavaink a Balaton (594 km²), Velencei-tó és Fertő-tó, melyek kialakulásuk szerint szerkezeti mélyedéseket kitöltő tavak. Mesterséges tavaink közül a Tisza-tó a legnagyobb. Állóvizeink jelentős része a Tisza-vízyűjtőn található (holtmedrek, szikes tavak, bucka-közi kis tavak). A felsorolt állóvizek döntő részét a társadalom aktívan használja (öntözővíz tározás, horgászat, rekreációs tevékenységek).

Nagyobb folyóink közé a Duna, Tisza, Körösök, Dráva és a Maros sorolható. Hazánk folyóin általában évente két jelentős árhullám vonul le, a kora tavaszi (március) áradást a hóolvadás okozza, a kora nyári áradást pedig a nyár eleji csapadékmaximum. A lefolyó víz kb. háromnegyedét a Duna és a Dráva szállítja, a Tisza (az ország területének a felét kitevő) vízyűjtőjén lévő folyók összesen viszont alig a negyedét.

Az ország területén 185 felszín alatti víztest található, melyek geológiai szempontból háromféle vízföldtani főtípusra oszthatók: porózus, karszt és hegyvidéki. Felszín alatti víztesteink közül 95 határos valamelyik szomszédos országgal, továbbá 115 felszín alatti víztestnek van lényeges víztől függő ökoszisztéma kapcsolata (úgynevezett „FAVÖKO”). Legnagyobb részük porózus víztest (111 db), ezen kívül 29 db karszt és 45 db hegyvidéki víztestet találhatunk.

Felszín alatti víztesteink között a geotermális adottságok következtében az ország jelentős részén találhatunk 30°C-nál melegebb vizeket. A hideg és termál víztesteket a 30°C-os izoterma felület választja el. A termál víztestek közül 23 db víztestet sorolunk ebbe a típusba (és 162 db-ot a hideg típusba). A budapesti hőforrásokon kívül olyan nagy hagyományú, világhírű gyógyfürdőkkel rendelkezünk, mint Hévíz, Zalakaros, Kehidakustány, Zalaegerszeg, Hajdúszoboszló stb. gyógy- és élményfürdői.

A hazai vízgazdálkodás kapcsán szót kell ejteni a települési vízgazdálkodásról is. Az országban teljes körűnek tekinthető az ivóvízellátás, melynek során a szolgáltatott víz minősége döntően kielégíti a közegészségügyi követelményeket és biztonságot. Majdnem ennyire teljeskörű a közüzemi szennyvízcsatorna-bekötés aránya is (75% körül van). Az ezen elvezetett szennyvizek döntő többsége biológiai tisztítás után kerül a befogadóba, viszont a kibocsátási paraméterek több helyen is elmaradnak a kívánatos értékektől, ami miatt a kisvízfolyásokba és csatornába vezetett tisztított szennyvizek rontják a vizek minőségét, pedig alapvető elvárás lenne ezek készletnövelő hatása. E kérdéskörben fontos kiemelni továbbá a települési csapadékvíz-gazdálkodás, a vízvisszatartás és vízhasznosítás megoldásának igényét hazánkban, különösen a csapadékok intenzitásának várható növekedése miatt.

Felszíni vizek mennyiségi és minőségi állapota

A

z ország felszíni víztesteinek jellemzését - mennyiségi és minőségi mutatóit - a medencejelleg miatt a beérkező víztestek határozzák meg, ehhez adódnak a határokon belüli antropogén terhelések, illetve természetes folyamatok.

A VKI egyik fő célkitűzése elérni a víztestek jó ökológiai állapotát. Az ennek alapján készülő VGT2 a víztest állapotát a következők alapján határozza meg: a víztestek minősítését egyes jellemzőik alapján 5 csoportba sorolja: kiváló, jó, mérsékelt, gyenge, illetve rossz minősítést kaphatnak. A felszíni víztestek integrált minősítéséhez az ökológiai és kémiai állapotot veszi számba.

Felszíni vizeink ökológiai állapota a vízfolyásokra és állóvizekre vonatkozó biológiai, fizikai-kémiai, - kiváló állapot esetén- hidromorfológiai információi tekintetében 9 %-ban mutatott kiváló és jó állapotot/potenciált, viszont 77 %-ban jó állapot/potenciál elérése érdekében valamilyen típusú intézkedést igényel.

Az ökológiai eredmények részletezését mutatja a következő táblázat, melynek alapján látható, hogy a leggyengébb eredményeket a biológiai elemek szerinti minősítések mutatják.

Felszíni víztestek ökológiai eredményei minőségi elemenként és összesítve, a víztestek darabszáma szerint

Állapot/potenciál osztály	Biológiai osztályozás		Hidromorfológiai osztályozás		Fizikai-kémiai osztályozás		Specifikus szennyezők (fémek)		Ökológiai minősítés	
	db	%	db	%	db	%	db	%	db	%
Kiváló	9	1	227	21	105	10	82	7	6	1
Jó	97	9	488	45	379	35	407	38	83	8
Mérsékelt	388	36	281	26	238	22	75	7	439	41
Gyenge	294	27	19	2	92	9	0	0	293	27
Rossz	113	10	44	4	32	3	0	0	113	10
Nem alkalmazható minősítés	40	4	0	0	0	0	0	0	30	3
Nincs adat	137	13	19	2	232	22	514	48	115	11
Összes víztest	1078	100	1078	100	1078	100	1078	100	1078	100

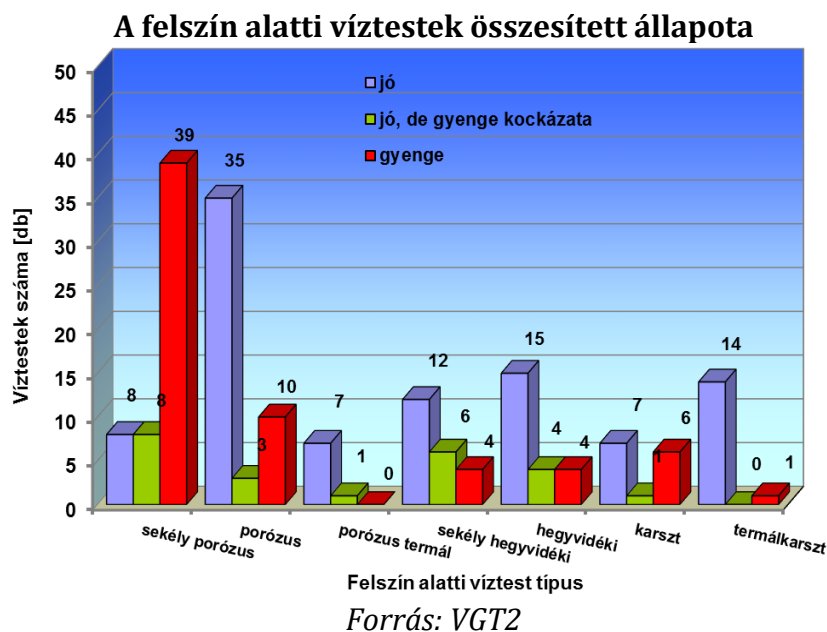
Forrás: VGT2

Az integrált minősítés megállapításához figyelembe vett kémiai minősítés 577 víztestre terjedt ki, melynek alapján a víztestek 85,4%-a jó, és 14,6%-a pedig rossz kémiai állapotban volt. A 84 rossz állapotú víztest közül 56-nak lehetett nagy megbízhatósággal megállapítani az állapotát, ami 66,7%-os arány.

A táblázatban szerepeltetett 1078 víztestből 889 vízfolyás és 189 állóvíz víztest. A vízfolyások közül 3 vízfolyás integrált állapota kiváló, 62 állapota jó, 397 állapota mérsékelt, 274 állapota gyenge, 109 állapota rossz. Adathiány 44 víztest esetében áll fent. Az állóvizek esetében 189-ből 3 kiváló, 17 jó, 44 db mérsékelt, 20 gyenge, 4 rossz állapotban van (integrált), legnagyobbbrészt, vagyis 101 esetben adathiányt láthatunk az integrált állapot tekintetében.

Felszín alatti víztestek állapota

A hazai felszín alatti víztestek összesített minősítését a mennyiségi és a kémiai minősítés eredményei közül a rosszabb határozza meg. A következő ábra szemlélteti a típusonkénti minősítések megoszlását. A VGT2 által vizsgált 185 víztest közül 98 jó állapotú, 64 állapota gyenge és 23 víztest a „jó, de gyenge kockázata” integrált minősítést kapta. Az ábrából látható, hogy a legtöbb gyenge minősítést a sekély porózus víztestek között találjuk, mind mennyiségi, mind minőségi szempontból ezen víztestek vannak legrosszabb állapotban.

Mennyiségi szempontból a 185 felszín alatti víztest közül 37 állapota gyenge, 20 darab víztest a „jó, de gyenge kockázata” minősítést kapta, míg a kémiai minősítéshez elvégzett tesztek alapján a 185 felszín alatti víztest közül 38 állapota gyenge, 17 víztest a „jó, de gyenge kockázata” minősítést kapta, a többi jó minőségű.

Felszíni és felszín alatti vizeket érő terhelések

A víztesteket érő terhelések között számon tartjuk azokat, melyek a víztestek fiziko-kémiai elváltozását okozzák, a veszélyes anyag terheléseket, az olyan emberi beavatkozásokat, melyek a víztestek morfológiai állapotát (pl. vízen található műtárgyak), illetve vízjárását módosítják (vízkivétel, vízbevezetés, vízátvezetés), illetve egyéb terhelési forrásokat, mint a közlekedés, vagy a rekreáció.

A terhelések egy nagy csoportját képezik a települési, ipari és mezőgazdasági tevékenységből származó, pontszerű és/vagy diffúz eredetű a felszíni és felszín alatti vizekbe jutó szennyezőanyag bevezetések.

A pontszerű szennyezőforrások között kell említeni az egyes települések szennyvíztisztítóiból érkező kommunális **szennyvízterhelést**, melyből összesen 772-t azonosított a VGT2. Ezek közül 312 esetében jelentős vagy fontos a terhelés a tápanyag- és szervesanyag hatás tekintetében a befogadó víztestre, a toxikus fém kibocsátás hatása a befogadóra 29 esetben volt jelentős vagy fontos besorolású. A befogadó víztestek között elsősorban felszíni víztesteket találhatunk, a 772 detektált szennyezésből 32 ért felszín alatti víztestet.

Ipari és egyéb szennyvízterheléssel szintén elsősorban felszíni víztestek érintettek. A 604 regisztrált terhelésből 184 volt olyan, melynek hatása a befogadóra a VGT2 szerint jelentős vagy fontos, melynek oka legtöbbször a hó, illetve sótartalom. Ezek között tartják számon a használt **termálvíz** bevezetéseket is, melyek felszíni víztől esetenként jelentősen eltérő magas sótartalma, ion összetétele és hőmérséklete.

A szerves- és tápanyag terhelések legnagyobb mennyiségben a Duna vízgyűjtőn kerülnek a vízfolyásokba. 2011 előtt - a Budapesti Központi Szennyvíztisztító (BKSZT) megépítését megelőzően - a hazai Duna vízgyűjtő részesedéséből komponenstől függően 60 – 90%-ot a főváros tett ki (a tisztított és a tisztítatlan szennyvizekkel együtt). A BKSZT üzembe helyezését követően jelentős csökkenés tapasztalható e tekintetben.

A diffúz terhelések rendszerint nagy területről érkeznek kis koncentrációban, a kibocsátások térbeli elhelyezkedése elszórt és pontosan nem ismert. Az emissziók valamilyen intenzív területhasználat (**mezőgazdaság, település, erdőgazdálkodás**) következményei. A települések kapcsán származhat ilyen jellegű terhelés a csapadékvíz lefolyásból is (burkolt felületek, közlekedési területek, légköri kiülepedés).

Az ország teljes területére összegzett, felszíni víztesteket érő összes nitrogén terhelés átlagosan 25,3 ezer t/év volt a 2009-2012-es időszakban, melynek mintegy 59%-a diffúz eredetű (15 ezer t/év). A terhelési útvonalak közti megoszlást tekintve a talajvíz számít az elsőszámú nitrogénforrásnak, mely a teljes diffúz terhelés mintegy felét (47 %-át) adja. Második legjelentősebb forrás a mezőgazdasági erózióval a vizekbe jutó, többnyire szerves nitrogén, melyet kiegészítve a felszíni lefolyással - a befogadóba kerülő oldott szerves nitrogénformákkal-, több mint 13 %-os részarány tulajdonítható a mezőgazdasághoz szorosan kötődő terhelésnek. További jelentős terhelés származik a légköri kiülepedésből (különösen nagy területű felszíni víztestek esetében), valamint a városi eredetű szennyezésből (a teljes terhelés 7-7%-a, a teljes diffúz terhelés 12-12 %-a).

A foszforterhelés esetében az egész ország területére összesen 3530 t/év terhelés adódott a 4 év átlagában, melyből mintegy 1250 t/év származik pontszerű kibocsátásból és 2280 t/év diffúz eredetű kibocsátásból, ami a teljes terhelés mintegy 65 %-a. Országos átlagban a források közül dominál a mezőgazdasági illetve a természetes vegetációjú területek eróziójából származó foszfor terhelés, mely a teljes mennyiség közel 2/3-át adja. A fennmaradó részt illetően a városi eredetű terhelés az uralkodó (13%), melyet főként a nagyvárosok egyesített szennyvízhálózatai okoznak.

A közüzemi és ipari vízkivételek 2015 óta növekszenek. A VGT2 idején az összes hazai felszíni vízből származó vízkivétel legnagyobb része energetikai vízkivétel volt, nagyságában még a második helyen álló öntözési vízkivételnek is kb. ötszöröse. A felszín alatti vízkivételek legnagyobbbrészt ivóvíz célzatúak.

Az itt bemutatottakon kívül a Programban szereplő különböző szektorok többféle terhelést okozhatnak a víztesteken.

A már említett mezőgazdasági tevékenység a mezőgazdasági területekről származó erózió, szennyezett lefolyás vagy beszivárgáson keresztül okozhat hatást. Szennyezőanyagok: tápanyag, szerves anyag és növényvédőszer. Emellett – elsősorban – az öntözésen keresztül a hidrológiai és morfológiai állapotokra lehetnek hatással (vízkivétel, medermélyítés stb.).

A bányászat esetében ilyen terhelést okozhat a vízkivétel, mely a bányászat folytatásához szükséges, vagy rekultivációs, kármentesítési intézkedés, a bányavíz bevezetése felszíni vízbe, vagy diffúznak tekintett szennyezések. Ez utóbbi történhet pl. bányaterületen történő lefolyás által vagy bányával érintkező felszín alatti víz esetében, kémiai terhelést okozva.

Az erdőgazdálkodás folyamatában eutrofizációt okozó szerves- és tápanyag szennyezés következhet be az erdőművelés alatt álló területekről származó erózió és szennyezett felszíni lefolyáson keresztül.

Közlekedésből származó vízterheléssel elsősorban balesetek bekövetkezése esetén lehet számítani (pl. hajóbaleset), diffúz szennyezés érkezik közúti, vasúti és légi közlekedésből, illetve azok infrastruktúrájából is, legtöbbször közvetetten. A hajózáshoz kötődő beavatkozások hatással lehetnek a víztestek hidromorfológiai állapotára.

Az árvízvédelem miatti beavatkozások megváltoztathatják a víztestek morfológiai állapotát a hosszirányú és keresztirányú szabályozáson keresztül.

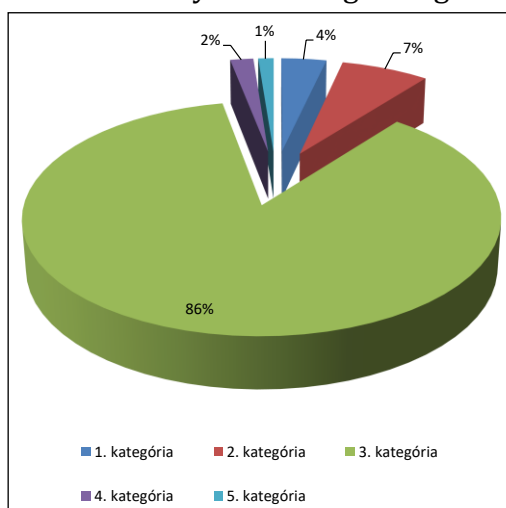
Ivóvízbázisok állapota

Hazánkban az ivóvíz célú vízkivételek közel 95%-a felszín alatti vízbázisból származik. Felszíni vízkivétellel 19 helyen találkozhatunk, melyek közül 5 közvetlen vízfolyásból, 5 ivóvízellátás céljára létesített völgyzárógátas tározóból, további 7 pedig a Balatonból származik. Ezzel szemben felszín alatti vízbázisokból 1933 közcélú, több mint 50 fő vízellátását megvalósítót találunk. Ebből az 1933-ból **1148 db (59,3%) sérülékeny**, mivel olyan természeti-földtani környezetben található, ahol a terepfelszín alá kerülő szennyező anyagok – még ha évtizedek alatt is, de – lejuthatnak a vízellátást biztosító víztömegbe. Ezek összes védendő vízkészlete 4.607.445 m³/nap, veszélyeztetettségük mértékének megoszlását mutatja a következő ábra. A VGT2 által használt kategóriák:

- 1. kategória – nincs veszély
- 2. kategória - közepes veszély
- 3. kategória – jelentős veszély
- 4. kategória – kimutatott szennyezés
- 5. kategória – szennyeződött termelővíz

Az alábbi ábra alapján jól látszik, hogy sérülékeny vízbázisaink túlnyomó többsége a veszélyeztetett kategóriába esik, a 3. kategória jellemzője, hogy azokat a vízbázisokat tartalmazza, melyek esetén a belterületek és a mezőgazdasági területek együttes aránya meghaladja a 75%-ot, továbbá azok a vízbázisok, ahol a vízáradó földtani közeg, árvízi, éghajlati és a felszíni víz okozta veszélyeztetettség indokolja.

Sérülékeny vízbázisok veszélyeztetettségi kategóriáinak megoszlása

Forrás: VGT2

A VGT2 a fejezetben bemutatottakhoz kötődően, a jó állapot eléréséért és megőrzésének érdekében különböző intézkedéseket rendel az egyes víztestekhez. A VKI által kijelölt intézkedési csoportokat a 3.1-es fejezete tartalmazza.

Épített környezet

A „környezet védelmének általános szabályairól” szóló 1995. évi LIII. törvény (továbbiakban Kvt.) az épített - ember által létrehozott mesterséges - környezetet a 4. § 1. pontja alapján környezeti elemként kezeli. A 3. § 1) bekezdés e) pontja és 2) bekezdés d) pontja értelmében azonban más törvények és egyéb jogszabályok²⁹ is külön rendelkeznek az épített környezet alakításáról, védelméről, melyek részben átfedést is alkothatnak a környezetvédelmi célokkal, intézkedésekkel. Erre jó példa az épített környezet alakításáról és védelméről szóló, a 1997. évi LXXVIII. törvény, mely többek között a 7. §-ában környezetvédelmi vonatkozású törekvéseket (pl. lakosság életminőségének javítása, fenntartható fejlődést szolgáló településszerkezet és jó minőségű környezet kialakítása, erőforrások kíméletes és környezetbarát hasznosításának elősegítése, települések összenövésének elkerülése, beépítésre szánt területek kijelölése átlagosnál gyengébb minőségű termőföld-területeken és a területfelhasználási cél alapján, stb.) is rögzít.

²⁹ 1997. évi LXXVIII. Tv. az épített környezet alakításáról és védelméről, 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről és 253/1997. (XII. 20.) Korm. rendelet az országos településrendezési és építési követelményekről

Az épített környezet (mint település, egyedi építmény vagy műszaki létesítmény) védelmének biztosítását a Kvt. a 24.-27. §-ai értelmében részben megyei (lásd Kvt. 46. § 2. bekezdése), de alapvetően inkább települési szintre irányozva szabályozza és kezeli (lásd Kvt. 48/E. 2. bekezdés aa. pontja).

Az épített környezetre is vonatkozó, alapvető környezetvédelmi törekvések érvényesítését a - megyei és települési szinten is alkalmazott - környezetvédelmi programok, valamint a - szintén megyei és települési szinten is meghatározott - terület- és településfejlesztési, illetve -rendezési eszközök (pl. településfejlesztési koncepció, integrált településfejlesztési stratégia is) egymásra ható összhangja hivatott biztosítani. A tapasztalatok azonban arra hívják fel a figyelmet, hogy ezen összhang megtartása és gyakorlati érvényesítése további teendőket igényelne a jogalkotás és a közigazgatás részéről (pl. környezetvédelmi törekvések teljesülésének visszaellenőrizhetősége és szükség szerinti releváns szankcionálás lehetőségének felülvizsgálata és biztosítása a magasabb szintű programok vagy tervezési eszközök tekintetében).

Az épített vagy, ha úgy tetszik települési környezet - ember számára élhető és elviselhető - állapotát nagyban befolyásolja a beépített és burkolt felületek, valamint a vízáteresztő és egyéb ökológiai kiegyenlítő felületek (pl. vízfelületek, zöldfelületek, lombtömegek) megfelelően kiegyensúlyozott aránya. Fontos megjegyezni, hogy a Kvt. 26. §-a értelmében környezetvédelmi szempontból a települési zöldfelület is jellemzően az épített környezethez sorolt, de a IV. és az V. Nemzeti Környezetvédelmi Program is már külön kiemelve, önállóan foglalkozik a témával.

A NKP5 Helyzetértékelése, a környezet állapotát befolyásoló főbb hajtóerők és terhelések tárgyalásánál a strukturális szint vonatkozásában (2.1.3. fejezet) az épített környezetre is értendő megállapításokat tesz az ipar (*szennyezett területek kármentesítése*), a közlekedés és szállítás (*közúti személy- és áruszállítás*), a turizmus (*koncentrált terhelések*), a területhasználat (*beépített területek térnyerése*) és településszerkezet (*barnamezős területek és települési zöldfelületek*) témakörök bontásában tagolva. Figyelembe véve az NKP5 célkitűzéseit, illetve stratégiai területeit és eszközeit, az intézkedésekhez köthetően, a helyzetértékelés sehol nem tér ki külön a fényszennyezéssel kapcsolatos eddigi kutatási eredményekre vagy problémákra, így e tekintetben az NKP5 tartalma hiányos. Fontos lenne legalább a tekintetben pótolni ezt a hiányosságot, hogy röviden megemlíti, esetleg lényegét tekintve ki is fejti az Agrárminisztérium és a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság gondozásában, a Világítástechnikai Társaság szakmai támogatásával, nemzetipark-igazgatóságok, felsőoktatási intézmények, kutatóhelyek, természetvédelmi hatóságok munkatársainak közreműködésével összeállított és 2020-ban nyilvánosan is publikált, *A fényszennyezésről – világosan!*³⁰ című szakmai útmutatót.

³⁰ http://www.termeszetvedelem.hu/fenyyszennyezessel_vilagosan

Az NKP5 környezeti jövőképében szerepel, hogy többek között az **épített- és szellemi örökségeink**, a működő helyi közösségek is **hozzájárulnak a tiszta, egészséges és biztonságot nyújtó környezet kialakításához**. Azonban itt fontos megemlíteni egy 2011-ből származó megállapítást, miszerint, *ahogy a kulturális örökség nem azonos az épített (művi) környezettel – bár része annak –, úgy az örökségvédelem sem azonos a környezetvédelemmel – bár nagy tisztelője annak. Szervezettségét, érdekérvényesítő képességét tekintve példaként tekint a természet- és környezetvédelemre, egyszerre szeretne tanulni – és megkülönböztetni magát tőle.*³¹ Ebből kifolyólag fontos tisztázni a környezetvédelem és az épített környezet révén a kulturális örökség viszonyát is.

A 2001. évi LXIV. törvény (továbbiakban Kötv.) 7. §-ának 11. pontja kimondja, hogy *a kulturális örökség elemei: a régészeti örökség, a hadtörténeti örökség régészeti módszerekkel kutatható elemei, a műemléki értékek, a nemzeti emlékhely, a kiemelt nemzeti emlékhely és annak 61/I. § (3a) bekezdése szerinti településkép-védelmi környezete, valamint a kulturális javak. Továbbá a kulturális örökség védelme érdekében a köz- és magáncélú fejlesztéseket - így különösen a terület- és településfejlesztés, terület- és településrendezés, környezet-, természet- és tájvédelem és az ezzel kapcsolatos beruházások tervezését - e védelemmel összhangban kell végezni* (Kötv. 3. §). Fontos megemlíteni a 253/1997. (XII. 20.) Korm. rendeletet (továbbiakban OTÉK) is, mely szövegezésében többször is visszaköszön, hogy a településkép, az építészeti és régészeti örökség, valamint a műemlékvédelmi érték kifejezetten az épített környezet értékének is minősül.

Az épített környezet Magyarországon kiemelkedő *kultúrtörténeti emlékekkel*³² rendelkezik. Többnyire az egykori történelmi vármegyarendszer egyes székhelyein, illetve egyéb központi szerepet ellátó településeken hellyel-közzel megmaradt a történelmi városmag (pl. Sopron, Kőszeg, Győr, Esztergom, Eger), mely általában nagyon szép várromokkal, várakkal, templomokkal, műemlék-jellegű lakóházakkal vagy akár ipari műemlékekkel is rendelkezik. A települési környezeten kívüli térségben is fellelhetőek az épített örökség emlékei részben vagy egészben (pl. egykori hadiutak, régi tájgazdálkodási formák épített elemei stb.).

Magyarország nyolc elismert **Világörökségi Helyszín** található, melyek az Unesco Világörökségi Egyezménye alapján jöttek létre. A világörökségi értékeink kezelését és fejlesztését ma már külön törvény szabályozza (Kötv.). A hazai **világörökségi területeket az alábbi táblázat** tartalmazza.

³¹ *Kulturális Örökségvédelmi Stratégia, A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal szakmai javaslata – Munkaanyag (2011. október)*

³² *Ha úgy tetszik a kulturális örökség elemei és az épített környezet egyéb értékeinek (pl. helyi védelem alatt álló építmények) közös halmaza*

Világörökségi területek

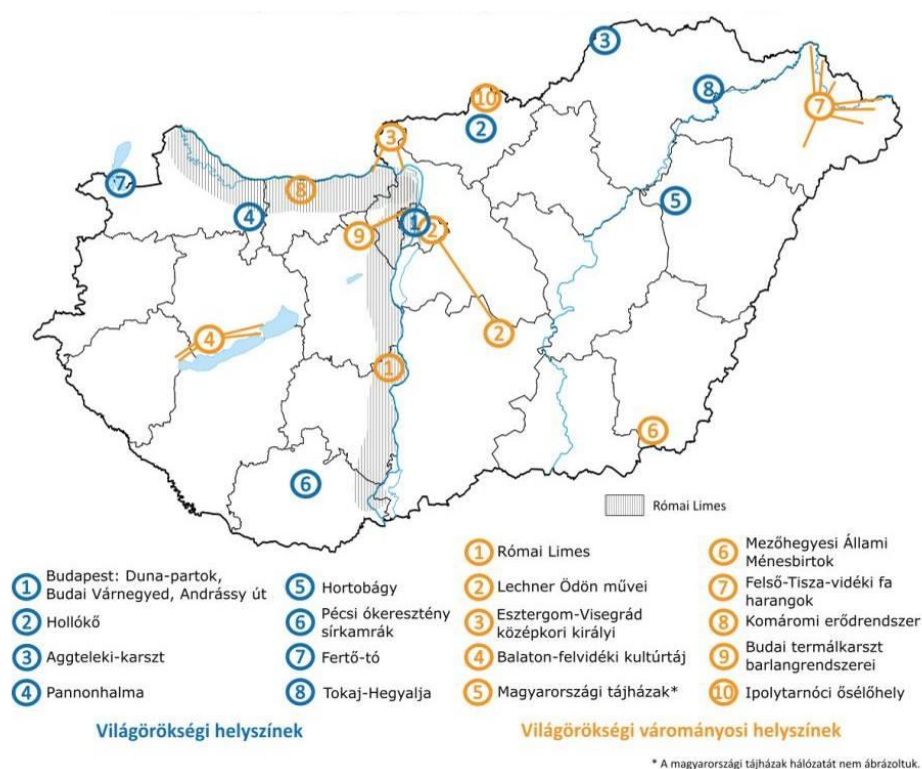
	megnevezés	listára kerülés éve	jelleg
1.	Budapest Duna-parti látképe, a Budai Várnegyed, az Andrássy út és történelmi környezete	1987	kulturális
2.	Hollókő ófalu és táji környezete*	1987	kulturális
3.	Az Aggteleki-karszt és a Szlovák-karszt barlangjai*	1995	természeti
4.	Az Ezeréves Pannonhalmi Bencés Főapátság és közvetlen természeti környezete	1996	kulturális
5.	Hortobágyi Nemzeti Park – Puszta*	1999	kulturális – kultúrtáj
6.	Pécsi ókeresztény sírkamrák	2000	kulturális
7.	Fertő / Neusiedlersee kultúrtáj*	2001	kulturális – kultúrtáj
8.	A tokaji történelmi borvidék*	2002	kulturális - kultúrtáj

* Táj- és természetvédelmi szempontból is kiemelt jelentőséggel bíró világörökségi területek

A jogszabályi előírások alapján a területekre világörökségi kezelési tervek készülnek, melyek kiemelten kezelik a területek természeti és táji adottságait, harmonizálva a természetvédelmi előírásokkal. A helyszínek egyben kiemelt turisztikai desztinációk is (NTS 2030). A már elismert területek mellett további helyszínek elismerése van folyamatban. Az elismert és még elismerésre váró területek országos pontszerű jelölését az **alábbi ábra** ismerteti. A világörökségi és világörökség várományos területekre vonatkozóan külön övezeti (települési közigazgatási határ alapú) lehatárolás is rögzítésre került az Országos Területrendezési Tervben (Forrás Lechner Lajos Tudásközpont, 2003).

Világörökségi és várományos helyszínek

Forrás: parlament.hu

A magyar Világörökségi Várományos Helyszínek Jegyzékébe történő jelölés és felvétel folyamatát tartalmazza a Kormány 315/2011. (XII. 27.) rendelete a világörökségi kezelési tervről, a világörökségi komplex hatásvizsgálati dokumentációról és a világörökségi várományos helyszínekről. A Magyarvilágörökségi várományosi helyszínek a következők:

- A római birodalom határai - A dunai limes magyarországi szakasza (2009) - nemzetközi sorozatjelölés részeként (<http://whc.unesco.org/en/list/430>);*
- Lechner Ödön művei (2008);*
- Az Esztergomi és Visegrád középkori magyar királyi központok, valamint az egykori Pilisi Királyi erdő területe (1993 és 2000);*
- Balaton felvidéki kultúrtáj (1993);*
- A budai termálkarszt-rendszer barlangjai (1993) - A Budapest - a Duna-partok, a Budai Várnegyed és az Andrásyút világörökségi helyszín bővítéseként;*
- Magyarországi tájházak hálózata (2000);*

- g) *A Mezőhegyesi Állami Ménesbirtok (2000);*
- h) *Felső-Tisza-vidéki fa harangtoronyok (2000) - Eredetileg „A Kárpátok Északkeleti ívének fatemplomai” megnevezéssel nemzetközi (Lengyelország, Románia, Szlovákia, Ukrajna és Magyarország részvételével tervezett) sorozat-helyszín részeként felvett várományosi tétel;*
- i) *A Komárom / Komarnoi erődrendszer a Duna és a Vág folyók összefolyásánál - Az erődrendszer magyarországi elemei: Monostori Erőd, Csillag Erőd, Igmándi Erőd (2007);*
- j) *Ipolytarnóci őselőhely (2000) - 2003-ban felterjesztve a Világörökség Listára. Felvételéről a döntés egyelőre elhalasztva. (Eredeti név: Ipolytarnóci ősmaradványok).*

A stratégiai gondolkodást és egy kívánatos jövőkép felrajzolását egyetlen szakterület sem mellőzheti, ezek nélkül tartósan jó helyzetbe hozni egyetlen ágazatot sem lehet. Ez még akkor is igaz, ha a kulturális örökségvédelem jelenlegi alulpozícionáltságának fő okaként nem a stratégia, a jövőkép hiánya kerül megnevezésre. A jövőkép megfogalmazásának célja azonban túlmutat az ágazati igényeken: arra irányul, hogy a kulturális örökségvédelem hasznossá tehesse magát más ágazati politikák számára, és eszközöket ajánljon fel a mindenkori kormányzatnak nemzetstratégiai céljainak megvalósításához. Jelenleg nem ismert olyan országos léptékű, kifejezetten a kulturális (és épített) örökség védelme kapcsán megfogalmazott stratégia, program, vagy egyéb terv, mely keretet biztosít a jogszabályi és intézményi gyakorlatok számára. Az elmúlt időszakból elérhető, de a rendelkezésre álló ismeretek szerint állami szinten el nem ismert, jóvá nem hagyott és érdekérvényesítő szereppel nem bíró dokumentumok a következők:

- *A Szabadság Kultúrája - Magyar Kulturális Stratégia 2006-2020, volt Oktatási és Kulturális Minisztérium (Bozóki András és munkatársai, 2006)*
- *Kulturális Örökségvédelmi Stratégia, A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal szakmai javaslata – Munkaanyag (2011. október)*
- *Építőművészet és Örökségvédelem Kollégiuma Középtávú Stratégiája (2012-2015), Nemzeti Kulturális Alap (2012)*

Ezek közül esetünkben a Kulturális Örökségvédelmi Stratégia 2011. évi javaslati munkaanyaga tartalmaz hasznos és megfontolandó gondolatokat, megállapításokat, melyeket már a fentiekben is beidézünk. A kulturális (és épített) örökség védelmének érdekérvényesítése alapvetően intézményrendszer szinten biztosított: az Építésügyi és Építésügyi Helyettes Államtitkárság/Építésügyi és Örökségvédelmi Hivatal (hatósági szerep), illetve a Várkapitányság Integrált Területfejlesztési Központ Nonprofit Zrt. (állami vagyongazdálkodási és régészeti feladatellátás szerep) és a NÖF Nemzeti Örökségvédelmi Fejlesztési Nonprofit Kft. (állami vagyongazdálkodási szerep) által.

Európai szintű kitekintés alapján figyelembe veendő a 2015-ben ismertetett *Kulturális örökség számít Európának (Cultural Heritage Counts for Europe - CHCfE)*, *Összefoglaló és stratégiai ajánlások*³³ tárgyú jelentés, valamint az Interreg Central Europe – Forget Heritage Programból, az Európai Regionális Fejlesztési Alap támogatásával, az Európai Unió és Magyar Állam társfinanszírozásával 2020-ra megvalósult

- *Szakpolitikai kézikönyv Közép-európai városok elhagyatott épületeinek revitalizációjához (T.1.4.1. dokumentum) és*
- *Kulturális örökségmenedzsment-stratégia a kulturális és kreatív ipari vállalkozásokon keresztül (D.T3.3.3. dokumentum)*

Ezek kiemelik, hogy a környezetvédelem felé kapcsolódási pontokat és részterületeket szolgáltathatnak a következő témakörök:

- a kultúrtáj,
- a térségi vonzerő,
- az épületállomány menedzsment,
- a városi terjeszkedés visszafogása
- a beépített energia megőrzése, és
- az életciklus meghosszabbítása.

Az európai ajánlások szerint a *kulturális örökség az Európát érő klímaváltozás kihívásaira adható válasz része, többek között a történeti épületállományban megtestesülő energia megőrzése és újrahasznosítása révén. A meglévő épületállomány újrahasznosítása és felújítása környezeti haszonnal jár, ehhez járul hozzá, hogy az 1890 előtti középületek energiahatékonysága egyre több adat szerint legalábbis eléri, de esetenként meghaladja a legkorszerűbb modern épületekét. Környezetvédelmi szempontból a meglévő épületekbe beépített energia a megőrzésük melletti legerősebb érvek egyike. Továbbá a meglévő épületek fenntartása és újrahasznosítása hozzájárul a városok túlnövekedésének mérsékléséhez, meghosszabbítva az épületek és az épületszerkezetek fizikai használati ciklusát, és segítve a hulladékképződés visszafogását. Épített örökségek hasznosításával a XXI. századi fenntarthatósági szempontok is kiszolgálhatók válnának, kevesebb bontási törmelék, kisebb ökológiai lábnyom árán jönnének létre értékes új funkciók.*

A Kvt. nem rendelkezik külön az épített környezethez is sorolható, de a kulturális értékeket is képviselő épített örökség (régészeti örökségek/lelőhelyek és műemléki értékek) vonatkozásában. Ettől függetlenül az épített környezet örökségvédelmi vonatkozásai és a környezet- és természetvédelem között megállapítható kapcsolat *(pl. táji léptékű örökségvédelem módszertanának kidolgozása és fejlesztése, mint a Nemzeti Tájstratégia által meghatározott egyik intézkedés)* mindenképpen figyelembe veendő.

³³ <http://www.icomos.hu/index.php/hu/dokumentumok/nemzetkozi/a-kulturalis-orokseg-szamit-europanak-osszefoglalo-es-strategiai-ajanlasok>

Elmondható, hogy az épített környezetre vonatkoztatva, a környezetvédelmi követelmények és elvárások figyelembevételéről az OTÉK alapján többnyire a helyi építési szabályzatok is kötelesek gondoskodni. Az épített környezetben rejlő kulturális örökségek és műemléki értékek megőrzése, védelme és fenntartása céljából, a hatályos jogszabályi keretrendszer alkalmazásával, jellemzően helyi szinten azonosíthatók gyakorlati, illetve tényleges térbeli törekvések (lásd pl. a településkép védelméről szóló 2016. évi LXXIV. törvényt³⁴).

Társadalmi, gazdasági folyamatok

A fejezetben az alapvető országos társadalmi, gazdasági mutatók változását szemléltetjük röviden annak érdekében, hogy később a program ezekre gyakorolt potenciális hatását tudjuk elemezni. A bemutatást a KSH friss kiadványára (Magyarország számokban 2019) alapozzuk.

Magyarország népessége 1981 óta csökken. Ez a természetes fogyás abból adódik, hogy a születéseknek a halálozásoktól évről évre elmarad a száma. A népességfogyás ütemét azonban a pozitív vándorlási egyenleg lassíthatja. 2020. január 1-jén 9 millió 769 ezren éltek Magyarországon, 3,3 ezer fővel kevesebben, mint egy évvel korábban, valamint közel 900 ezer fővel élnek kevesebben, mint a 1980. január.1. napján.

Hosszabb időtávon a halandósági viszonyok javultak, a születéskor várható átlagos élettartam 2018-ban megközelítette a 76 évet. A népmozgalmi folyamatok eredményeként a népességen belül nő az idősebb generációk aránya.

A gazdasági válságot követő két évben (2010-ben és 2011-ben) a magyar gazdaságot kismértékű, alapvetően exportvezérelt élénkülés jellemezte. Ezt a 2012. évi európai recesszió megakasztotta, 2013 óta viszont az EU-28 átlagát meghaladó ütemben nőtt a gazdaság teljesítménye. Ebben egyre nagyobb szerepet játszott a belső kereslet: a háztartások pénzügyi helyzete jelentősen javult, fogyasztásuk élénkült, a beruházások pedig dinamikus emelkedtek.

A beruházások volumene többéves csökkenést, stagnálást követően 2013 óta (a 2016. évi átmeneti visszaeséssel együtt is) jelentősen bővült, és 2019-ben az addig mért legmagasabb szintre emelkedett. A 2019. évi, 14%-os növekedéshez hozzájárultak az uniós forrásból finanszírozott – jórészt infrastrukturális – fejlesztések, de szerepük kisebb volt, mint a korábbi években. A vállalkozások kapacitásbővítő fejlesztései, valamint a továbbra is élénk lakásépítések és ingatlanfejlesztések egyaránt fokozták a beruházási aktivitást.

---

³⁴ A településkép-védelem biztosítására új eszközöket – településképi önkormányzati rendelet, településképi arculati kézikönyv – vezetett be, a településeink jellegzetes és értékes építészeti, arculati értékeinek megóvása érdekében. A helyi rendelet tartalmazza a helyi építészeti örökség területi és egyedi védelmét; a településszerkezet, a tájkarakter, tájképi elem és egyéb helyi adottság alapján a településképi szempontból meghatározó településképi követelményeket. A településkép minőségi formálására vonatkozó ajánlások között azonban nem csak építészeti, hanem közterület-, illetve zöldfelület-alakítási előírások is megjelennek.

A foglalkoztatottak száma 2011 óta folyamatosan emelkedik, 2019-ben meghaladta a 4,5 millió főt. A 15–64 évesek körében a foglalkoztatási ráta 70,1%-ra nőtt, a munkanélküliségi ráta 3,5%-ra csökkent. A férfiak helyzete mindkét mutatót tekintve jobb, mint a nőké. A 25 év alattiak foglalkoztatási rátája csökkent, az 54 év felettieké nőtt, egyre többen dolgoznak idősebb korban is. Az alkalmazottak körében növekszik a határozatlan időre szóló szerződésűek aránya.

A munkanélküliek aránya 2019-ben a legfeljebb alap- és középfokú végzettségűek körében csökkent, a felsőfokú végzettségűeknél lényegében nem változott az előző évhez képest. A potenciális munkaerőtartalék 301 ezer fő volt a 15–74 évesek körében, számuk 17 ezer fővel csökkent az előző évhez képest. Az üres álláshelyek száma 2019-ben 79 ezerre csökkent, az összes álláshelyhez viszonyított arányuk 2,5% volt.

Hazánkban 2019-ben 5,3 millió hektár (az összterület közel hattizede) állt mezőgazdasági művelés alatt. Szántóföldi termelés ebből mintegy 4,3 millió hektáron folyt. A mezőgazdaság termelési szerkezetében a növényi termékek – elsősorban a gabonafélék és az ipari növények – súlya nő, ezzel szemben az élő állatok és az állati termékek kibocsátáson belüli részesedése csökken.

A fontosabb szántóföldi növények közül a búza, a kukorica, a napraforgó és a repce utóbbi években elért terméseredményei jellemzően meghaladták az ezredforduló körüli időszakban elért eredményeket, a cukorrépa-termesztés azonban visszaszorulóban van. Magyarországon az ipari termelés volumene 2013 óta évről évre emelkedik. 2019-ben dinamikusán, 5,4%-kal nőtt a kibocsátás, amihez a belföldi és a külföldi kereslet egyaránt hozzájárult. Eközben a legtöbb uniós tagállamban az ipar veszített lendületéből, az EU-28 egészét tekintve mérséklődött a termelés volumene. A magyar ipar teljesítményét meghatározzák a döntően exportra termelő, nagy létszámot foglalkoztató, jellemzően külföldi irányítású leányvállalatok.

Az ipar 2019. évi bővülésében jelentős szerepe volt a – feldolgozóipari termelés 29%-át adó – járműgyártás dinamizálódásának. A járműgyártás mellett az elektronikai ipar, az élelmiszeripar és a villamos berendezés gyártása is számottevően hozzájárult az ipar bővüléséhez. Alapvetően a szűkülő export miatt az utóbbi évek húzóágazatai közül a gumi-, műanyag- és építőanyag-iparban jelentősen lassult a növekedés üteme, a kohászat, fémfeldolgozás termelése pedig csökkent 2019-ben.

2019-ben a külföldiek által megtett utazások száma (61 millió) 6,5-, az itt töltött napok száma (138 millió) 6,4%-kal haladta meg az egy évvel korábbi számot. A többnapos utazások száma 3,5%-kal csökkent, a kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák száma 0,8%-kal nőtt az egy évvel korábbihoz képest.

A hazai háztartások száma folyamatos növekedést mutat. Ezzel párhuzamosan nő az energiafelhasználási igény, ami megfelelő tudatosság, tervezés és megvalósítás nélkül fokozott falhasználást is generál. A fejezet elején található 9. táblázat alapján megállapítható, hogy a magyarországi háztartások egy fogyasztóra jutó villamosenergia-fogyasztása a vizsgált időszakban végig stagnált, illetve stagnált az egy főre jutó évi vízfogyasztás is. Az egy háztartásra jutót vezetékes gázfogyasztás mértéke 2008-tól javulást mutatott, majd 2015-től erőteljes romlásnak indult, 2017-től nem változik lényegesen. A háztartások ökológiai lábnyoma 2016-ban akkora, mint 1999-ben volt.

Az NKP5 által lefedett időszak általános fogyasztási tendenciáira nagymértékben hat már most a COVID 19. A fokozott otthoni tartózkodással nő a háztartások fogyasztása, de ennek káros hatásait a például a személyautók használatának csökkentése, valamint az egyéb közlekedési eszközök, károsanyag kibocsátók használati mértékének csökkenése egyensúlyozza, sőt pozitív környezeti hatási is lehetnek rövidebb, illetve hosszabb távon.